Senedd Cymru
Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Os nad nawr, pryd?

Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal - Adroddiad Cryno

Mai 2023

senedd.cymru

Senedd Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl. Mae'r Senedd, fel y'i gelwir, yn deddfu ar gyfer Cymru, yn cytuno ar drethi yng Nghymru, ac yn dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r ddogfen hon ar wefan y Senedd:
www.senedd.cymru/SeneddPlant

Gellir cael rhagor o gopïau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:

Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg
Senedd Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1SN

Ffôn: **0300 200 6565**
E-bost: **SeneddPlant@senedd.cymru**
Twitter: **@SeneddPlant**

© Hawlfraint Comisiwn y Senedd 2023
Ceir atgynhyrchu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhyrchu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difrïol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn y Senedd sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Senedd Cymru
Y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Os nad nawr, pryd? Diwygio radical ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal - Adroddiad Cryno

Mai 2023

senedd.cymru

Am y Pwyllgor

Sefydlwyd y Pwyllgor ar 23 Mehefin 2021. Ceir ei gylch gwaith yn:
www.senedd.cymru/SeneddPlant

Aelodau cyfredol y Pwyllgor:

O’r chwith, James Evans AS (y Ceidwadwyr Cymreig); Sioned Williams AS (Plaid Cymru); Laura Anne Jones AS (y Ceidwadwyr Cymreig); Cadeirydd y Pwyllgor: Jayne Bryant AS (Llafur Cymru); Buffy Williams AS (Llafur Cymru); Ken Skates AS (Llafur Cymru).

Cyfrannodd yr Aelod a ganlyn hefyd at yr ymchwiliad hwn.

Jayne Dodds AS
Democratiaid Rhyddfrydol Cymru

Cynnwys

Rhagair y Cadeirydd **5**

1. Cefndir **10**

Cipolwg ar y system ofal 10

Ein hymchwiliad 12

2. Trawsbynciol **13**

Y gweithlu gofal cymdeithasol 13

Gwahaniaethu, stigma a rhianta corfforaethol 16

Cymorth ar gyfer iechyd meddwl 19

Casglu data 21

3. Cyn gofal **23**

Y cylch gofal 23

Ffactorau Risg 25

Cael eu clywed ac eiriolaeth ar gyfer rhieni geni yn y system amddiffyn plant 28

Materion pwysig eraill 30

4. Mewn gofal **33**

Cael eu clywed ac eiriolaeth i blant mewn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal 33

Gofal maeth 35

Materion pwysig eraill 38

5. Ar ôl gofal **47**

Ymyl y dibyn 47

Pan Fydda i'n Barod 48

Tai 51

Materion pwysig eraill 53

Rhagair y Cadeirydd

Dywedir bod rhai pobl yn 'ddi-lais', neu fod angen i rywun mewn pŵer 'roi llais' iddynt. Ond dydy hynny ddim fel arfer yn wir. Y broblem yw nad yw eu lleisiau bob amser yn cael eu clywed.

Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, rydym wedi siarad â llawer o bobl ifanc o bob cwr o Gymru sydd â phrofiad uniongyrchol o'n system ofal. Mae gan y bobl ifanc hynny lais yn sicr, ac roedd ganddynt lawer iawn i'w ddweud.

A gyda'i gilydd, mae eu llais yn cryfhau. Mae nifer y bobl sydd â phrofiad uniongyrchol o'r system ofal ar gynnydd. Yn syfrdanol, mae nifer y plant sy'n derbyn gofal yng Nghymru wedi cynyddu 22.9% rhwng 2013 a 2022.

Mae'r gymuned sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn amrywiol. Ond mae pawb o fewn y gymuned honno yn rhannu'r profiad o weld eu teuluoedd yn cael eu chwalu. Roedd llawer o'r hyn a glywsom gan bobl ifanc yn hynod bersonol, ac yn taro tant gyda'r boen a'r trawma yr oeddent wedi'u profi drwy gydol eu bywydau. O ganlyniad, mae rhannau o'r adroddiad hwn yn peri cryn anesmwythyd wrth eu darllen.

Rydym wedi gwrando ar lawer o bobl ifanc sydd â phrofiad o'r system ofal. Ond doedd dim modd i ni allu siarad â phawb. Nid ydym yn honni bod y safbwyntiau a nodir yn yr adroddiad hwn yn gynrychiadol o'r holl blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Gwyddom y gallai fod llawer mwy o brofiadau cadarnhaol o ofal nag y clywsom yn ystod ein hymchwiliad.

Serch hynny, credwn fod yr hyn a glywsom gan bobl ifanc yn cyfleu darlun cywir o'r system ofal yng Nghymru. Credwn hyn gan fod yr hyn a glywsom gan bobl ifanc yn gyson â'r dystiolaeth arall rydym wedi'i chasglu: gan sefydliadau sy'n gweithio'n uniongyrchol gyda phobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal, gan arolygwyr a rheoleiddwyr, ac o'r data y gwnaethom ni lwyddo dod o hyd iddo, neu a gyflwynwyd i ni.

Dywedodd yr holl dystiolaeth hon wrthym y bydd tua chwarter y plant mewn gofal wedi cael 2 leoliad neu fwy yn ystod y flwyddyn ddiwethaf yn unig. Y bydd llai nag 1 o bob 5 plentyn sy'n derbyn gofal yn cyflawni 5 neu fwy o raddau A* - C ar lefel TGAU, gan gynnwys Saesneg/Cymraeg a mathemateg. Y bydd hyd at 1 o bob 4 plentyn sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn ddigartref pan fyddant yn 18 oed. Ac y bydd tua chwarter y rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn cael o leiaf un o'u plant eu hunain wedi'i dynnu oddi arnynt.

Dylai unrhyw un sy'n honni bod y wladwriaeth yn gwneud ei gwaith rhianta corfforaethol yn dda ystyried a fyddent yn hapus i'w plentyn eu hunain gael gofal gan y system honno. A fyddai *unrhyw* riant da yn dymuno hynny ar gyfer ei blentyn ei hun.

Dydyn ni ddim yn credu y bydden nhw. Rhaid i rieni corfforaethol yng Nghymru wneud llawer, llawer yn well.

Hoffai fy nghyd-aelodau ar y pwyllgor a minnau ddiolch o galon ac yn ddiffuant i bawb a gymerodd ran yn yr ymchwiliad hwn. Yn bennaf oll, hoffem ddiolch i'r plant a'r bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a rannodd eu safbwyntiau gyda ni. Bu'n fraint ac yn bleser cyfarfod â chymaint o bobl ifanc wych a greodd gryn argraff arnom. Bydd yr hyn a ddywedwyd wrthym yn aros gyda ni am byth, ac yn ein sbarduno i wthio am welliannau i'r system ofal gydol y Senedd.

Fy ngobaith yw y byddwch yn teimlo bod yr adroddiad hwn yn dangos ein bod ni wedi gwrando arnoch. Rwy'n gobeithio y byddwch yn teimlo ei fod yn adlewyrchu'r uchelgais sydd gennych ar eich cyfer chi eich hun ac ar gyfer eich teuluoedd.

Ac, yn anad dim, rwy'n gobeithio y bydd yn arwain at y diwygio radical rydych chi'n ei haeddu.

Jayne Bryant AS

Cadeirydd y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg

Diwygiadau trawsbynciol

DIWYGIAD RADICAL #1: Deddfu i osod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gyfrifo y **uchafswm llwythi achosion diogel ar gyfer gweithwyr cymdeithasol gwasanaethau plant**, ac i gymryd pob cam rhesymol i gynnal yr uchafswm llwythi achosion ar gyfer holl weithwyr cymdeithasol plant, gan ddefnyddio dull deddfwriaethol Deddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 fel templed.

DIWYGIAD RADICAL #2: Gwneud **'profiad o fod mewn gofal' yn nodwedd warchodedig** o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010..

DIWYGIAD RADICAL #3: Rhoi sylfaen ddeddfwriaethol gref i **rianta corfforaethol** drwy roi dyletswyddau rhianta corfforaethol penodol i amrywiaeth o gyrff cyhoeddus, gan gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i awdurdodau lleol, ac ymestyn eu dyletswyddau mewn perthynas â phlant a phobl ifanc sydd wedi bod mewn gofal drwy:

- diwygio Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2016 i nodi pa gyrff cyhoeddus sy'n rhieni corfforaethol, a pha ddyletswyddau penodol sydd gan bob rhiant corfforaethol;
- darparu hawl statudol i ofal therapiwtig sy'n ystyriol o drawma i bob plentyn â phrofiad o fod mewn gofal;
- rhoi blaenoriaeth i'r rhai sy'n gadael gofal wrth ddyrannu tai a rhoi statws "angen blaenoriaethol" i bobl sydd wedi bod mewn gofal tan eu bod yn 25 oed os ydynt yn ddigartref; a
- gosod dyletswyddau ar y Comisiwn Addysg Drydyddol sydd newydd ei ffurfio i hyrwyddo addysg drydyddol i bobl sydd wedi bod mewn gofal.

DIWYGIAD RADICAL #4: RhoI **dyletswyddau casglu data** ffurfiol ar yr holl gyrff cyhoeddus perthnasol, y trydydd sector a darparwyr annibynnol i gasglu data cynhwysfawr yn flynyddol o leiaf ar y system ofal, ac o leiaf bob chwarter ar y gweithlu gofal cymdeithasol.

Dylai'r data gael ei wirio a'i gyhoeddi gan Lywodraeth Cymru - yn flynyddol o leiaf ar gyfer data sy'n ymwneud â'r system ofal, ac yn chwarterol ar gyfer data sy'n ymwneud â'r gweithlu gofal cymdeithasol - at ddibenion datblygu, gweithredu a gwerthuso polisi.

DIWYGIAD RADICAL #5: Yr hawl statudol i **gymorth cofleidiol, dwys ar ffiniau gofal ar gyfer yr holl rieni geni sydd wedi bod mewn gofal** er mwyn lleihau'r risg y bydd plant yn cael eu tynnu o'u gofal, gan gynnwys eiriolaeth arbenigol i rieni i lywio'r systemau gofal cymdeithasol a llysoedd teulu.

Dylid modelu'r cymorth ar wasanaethau sy'n seiliedig ar dystiolaeth fel Prosiect Undod NYAS, a dylai fod ar gael o'r sgan 12 wythnos o feichiogrwydd (neu'r pwynt cynharaf ar ôl 12 wythnos lle mae beichiogrwydd hyfyw yn cael ei gadarnhau).

Os yw plentyn yn cael ei dynnu oddi ar ei rieni geni yn y pen draw, dylai'r cymorth barhau y tu hwnt i dynnu'r plentyn i gefnogi'r rhieni geni i ddod i delerau â'u colled.

Cyn gofal

DIWYGIAD RADICAL #6:
Ymestyn ledled y wlad ac ar sail gyffredinol **wasanaethau ar ffiniau gofal** llwyddiannus, megis Baby & Me Barnardo's, sydd wedi dangos eu bod yn cynyddu'r tebygolrwydd y bydd plant yn gallu aros gyda'u rhieni geni.

DIWYGIAD RADICAL #7:
Yn amodol ar werthusiad llawn llwyddiannus, **cyflwyno'r model llys datrys problemau** (model y Llys Teulu Cyffuriau ac Alcohol, neu 'FDAC') ledled Cymru.

DIWYGIAD RADICAL #8:
Yr hawl statudol i 'gynnig gweithredol' o **weithiwr cymorth annibynnol pan fydd y plentyn yn cael ei roi ar y gofrestr amddiffyn plant** neu pan fydd plentyn yn destun rhag-achosion i'w cefnogi i gael mynediad at wasanaethau ymyrraeth gynnar a llywio'r system gofal cymdeithasol a llysoedd teulu.

Os yw plentyn yn cael ei dynnu oddi ar ei rieni geni yn y pen draw, dylai'r cymorth barhau y tu hwnt i dynnu'r plentyn i gyfeirio'r rhieni geni at wasanaethau a all eu helpu i ddod i delerau â'u colled.

Mewn gofal

DIWYGIAD RADICAL #9:
Rhoi i blant mewn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal yr **hawl statudol i gymorth eiriolaeth hirdymor** drwy eiriolwr penodedig ar sail 'optio allan'.

Byddai eiriolwr yn cael ei neilltuo i bob plentyn pan fyddai'n mynd i mewn i'r system ofal i ddarparu cymorth eiriolaeth hirdymor ar draws ystod o faterion, a byddai'n parhau hyd nes y byddai'r plentyn yn gorffen bod yn 'ymadawr gofal'.

Gallai plant a phobl ifanc optio allan (ac yna optio i mewn yn ddiweddarach) pe byddent am wneud hynny.

DIWYGIAD RADICAL #10:
Mandadu pob gofalwr maeth i gofrestru'n uniongyrchol gyda Gofal Cymdeithasol Cymru, yn unol â rolau eraill sydd â chyswllt dyddiol sylweddol â phlant, a chreu **cofrestr genedlaethol o'r holl leoliadau maethu a gofalwyr maeth cymeradwy** ledled yr awdurdod lleol a'r sector annibynnol.

Ar ôl gofal

DIWYGIAD RADICAL #11:
Ymestyn y trothwy ar gyfer y cymorth statudol a ddarperir i bawb sy'n gadael gofal gan yr awdurdod lleol o 21 i 25, fel sy'n cael ei ddarparu i'r rhai sy'n gadael gofal mewn addysg neu hyfforddiant ar hyn o bryd.

DIWYGIAD RADICAL #12:
Diwygio Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, rheoliadau maethu a chodau ymarfer a chanllawiau sy'n ymwneud â **Pan Fydda i'n Barod** i ymestyn y terfyn oedran i bawb sydd eisiau cyfranogi yn y cynllun i 25 oed, ac i gael gwared ar y rhwystrau ariannol a gweithredol y mae gofalwyr maeth yn eu hwynebu wrth ddarparu gwasanaethau 'Pan Fydda i'n Barod'.

1. Cefndir

Mae'r adroddiad hwn yn crynhoi'r dystiolaeth a gawsom drwy gydol ein hymchwiliad a'r casgliadau a'r argymhellion a wnaethom. Mae llawer o bobl ifanc wedi helpu gyda'r gwaith hwn. Ein gobaith yw y bydd y crynodeb hwn yn helpu i gyfleu ein canfyddiadau mewn ffordd fwy hygyrch. Am fwy o fanylion, cyfeiriadau a gwybodaeth bwysig arall, gweler y prif adroddiad.

Rydym wedi rhannu ein canfyddiadau yn 4 pennod: tri cham y system ofal (cyn gofal, mewn gofal ac ar ôl gofal), ynghyd ag un bennod 'drawsbynciol'. Mae'r bennod drawsbynciol yn ystyried materion sy'n berthnasol i'r system ofal yn ei chyfanrwydd.

Rydym wedi cytuno ar gyfres o 'ddiwygiadau radical' a fydd, yn ein barn ni, yn gwneud gwahaniaeth mawr i fywydau plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Mae'r diwygiadau radical hyn mewn print bras mewn blychau wedi'u huwcholeuo'n llwyd. Mae ein hargymhellion eraill mewn print bras.

Cipolwg ar y system ofal

Ar 31 Mawrth 2022, roedd 7,080 o blant yn derbyn gofal yng Nghymru. Mae hyn wedi cynyddu 22.9% ers 31 Mawrth 2013.

Ffigur 1.1: Plant yn derbyn gofal ar 31 Mawrth

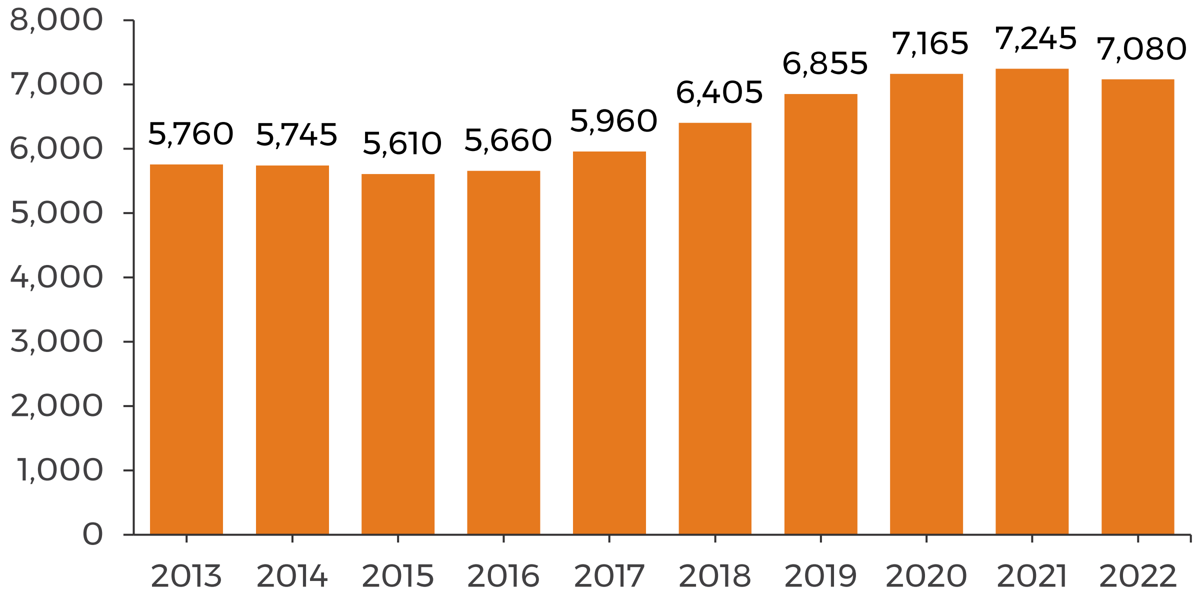

Mae gan wahanol awdurdodau lleol gyfraddau gwahanol o blant sy'n derbyn gofal. Torfaen sydd â'r gyfradd uchaf - 209 am bob 10,000 - a Sir Gâr sydd â'r gyfradd isaf: 45.

Ffigur 1.2: Awdurdodau lleol â chyfraddau gofal cynyddol a gostyngol a ddewiswyd i'w cymharu (Adroddiad Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru 2021)

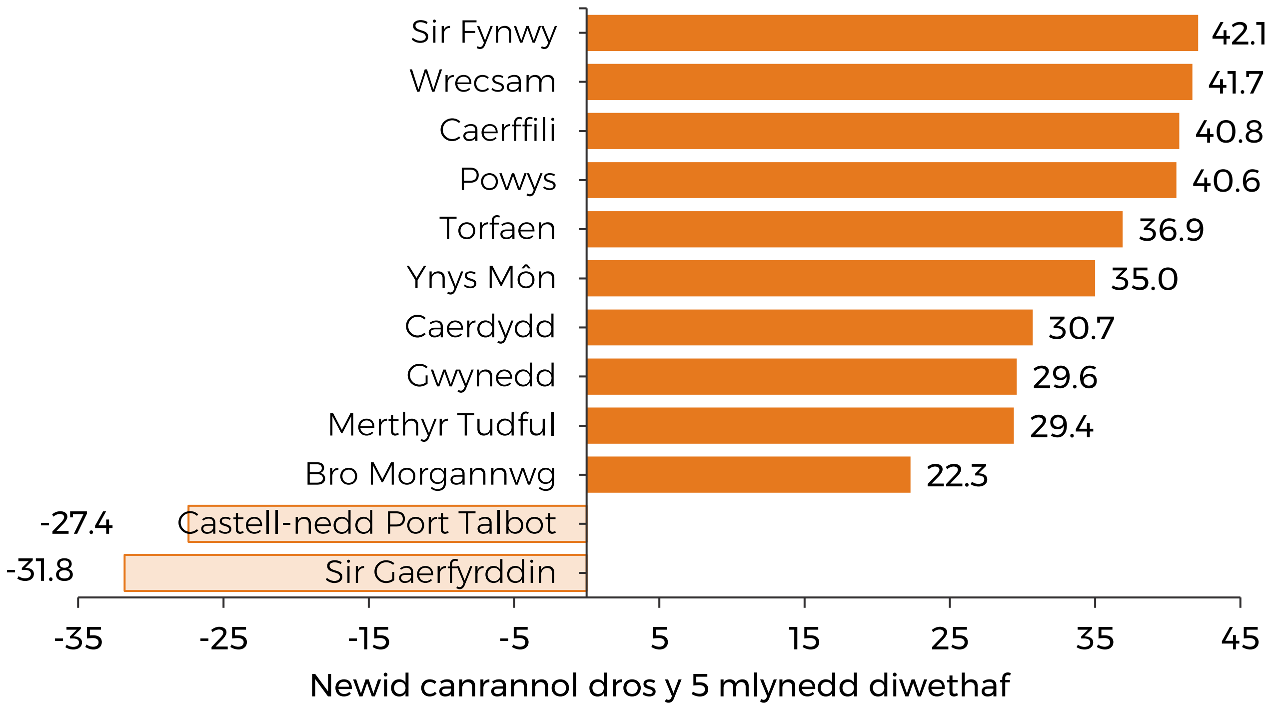

Yn 2022, roedd y rhan fwyaf o blant mewn gofal (69.4%) mewn lleoliadau maeth. Roedd 15.6% gyda'u rhieni neu bobl eraill â chyfrifoldebau rhiant. Roedd 8.3% mewn lleoliadau preswyl.

Ffigur 1.3: Canran y plant sy'n dechrau derbyn gofal yn ôl yr angen am ofal yng Nghymru; 2021-22

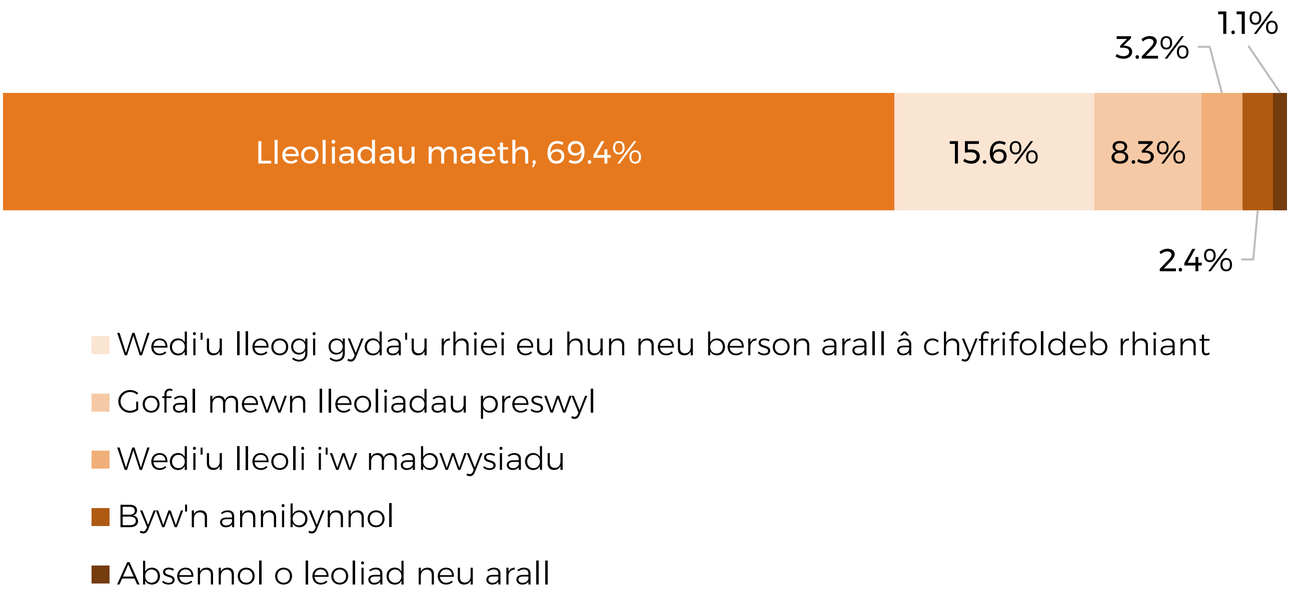

Ein hymchwiliad

Mae Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru yn cynnwys cyfres o ymrwymiadau pwysig, gan gynnwys "Ystyried cyfleoedd radical i ddiwygio'r gwasanaethau presennol ar gyfer plant sy'n derbyn gofal ac yn gadael gofal." Fodd bynnag, pan ddechreuwyd ar ein hymchwiliad, nid oeddem yn gwybod llawer am yr hyn yr oedd hynny'n ei olygu yn ymarferol.

Ym mis Gorffennaf 2022, aethom ati i lansio'r ymchwiliad hwn i edrych ar yr hyn yr oedd Llywodraeth Cymru yn ei wneud i "archwilio diwygio radical". Nod ein hymchwiliad oedd nodi'r prif flaenoriaethau ar gyfer meysydd polisi lle mae angen newid ac a fyddai'n gwneud y gwahaniaeth mwyaf i fywydau plant a phobl ifanc.

I gasglu tystiolaeth, aethom ati i wneud y canlynol:

- Lansio ymgynghoriad (daeth 47 o ymatebion i law + 7 darn ychwanegol o dystiolaeth).
- Siarad â chymaint o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a rhieni geni ag y gallem, ac â gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda nhw.
- Clywed gan 13 panel o dystion yn ystod cyfarfodydd y Pwyllgor.

2. Trawsbynciol

Diwygiadau i'r system ofal yn gyffredinol.

Y gweithlu gofal cymdeithasol

Pryderon am y gweithlu

Clywsom fod llwythi achosion gweithwyr cymdeithasol gwasanaethau plant (nifer y plant a'r teuluoedd maent yn gweithio gyda nhw ar yr un pryd) yn llawer rhy uchel. Dywedodd llawer o weithwyr proffesiynol a phobl ifanc wrthym fod llwythi achosion uchel yn golygu na all gweithwyr cymdeithasol dreulio digon o amser gyda phob plentyn, person ifanc neu deulu unigol. Mae hyn yn golygu nad yw rhai plant a phobl ifanc bob amser yn cael y cymorth sydd ei angen arnynt, pan fydd ei angen arnynt.

Er mwyn cael llwythi achosion is, mae angen mwy o weithwyr cymdeithasol arnom. Ond mae recriwtio a chadw gweithwyr cymdeithasol yn broblem fawr ar hyn o bryd. Mae'n anodd recriwtio gweithwyr cymdeithasol, ac mae llawer o weithwyr cymdeithasol yn gadael y proffesiwn hefyd. Clywsom fod gwahanol resymau am hyn, gan gynnwys:

- Gall gweithwyr cymdeithasol ennill mwy yn gweithio i asiantaethau na gweithio i awdurdodau lleol, ac mae rhai awdurdodau lleol yn talu mwy nag eraill.
- Nid yw gwaith cymdeithasol yn cynnig llawer o weithio hyblyg o gymharu â phroffesiynau eraill.
- Mae gwaith cymdeithasol yn waith caled. Rhaid i weithwyr cymdeithasol reoli risgiau a sefyllfaoedd llawn straen bob dydd. Mae llawer yn profi cam-drin geiriol, ac mae rhai hyd yn oed yn derbyn bygythiadau o drais.
- Nid yw'r ffordd mae'r cyhoedd yn gweld gweithwyr cymdeithasol bob amser yn gadarnhaol iawn.
- Dim ond mewn ychydig o ffyrdd y gallwch chi gymhwyso fel gweithiwr cymdeithasol. Ac unwaith y byddwch chi wedi cymhwyso, os ydych chi am gamu ymlaen yn eich gyrfa, yn aml byddwch yn colli cyswllt o ddydd i ddydd gyda phlant a phobl ifanc.

Pan nad oes gan awdurdodau lleol ddigon o weithwyr cymdeithasol yn y swydd, rhaid iddynt ddefnyddio staff dros dro, gan ddefnyddio asiantaethau yn aml. Yn 2022, roedd bron i hanner holl staff y gwasanaethau plant yn weithwyr asiantaeth.

Gall y defnydd o weithwyr asiantaeth gael effaith negyddol ar ansawdd y gwasanaethau sy'n cael eu darparu i blant a phobl ifanc a'u teuluoedd. Mae staff asiantaeth yn symud o gwmpas yn fwy na staff parhaol, felly mae'n anoddach meithrin perthnasoedd cryf â'r bobl maent yn gweithio gyda nhw. Mae staff asiantaeth hefyd yn ddrud iawn, a gallant roi straen ar gyllidebau awdurdodau lleol.

Clywsom lawer o gefnogaeth i gyfraith a oedd yn gosod terfyn ar lwythi achosion gweithwyr cymdeithasol. Byddai llwythi achosion is yn golygu y byddai gan weithwyr cymdeithasol fwy o allu i feithrin perthnasoedd â theuluoedd. Gallai lleihau llwyth gwaith gweithwyr cymdeithasol hefyd wneud y proffesiwn yn fwy deniadol. Fodd bynnag, clywsom hefyd y byddai'n anodd iawn gosod uchafswm llwythi achosion ar gyfer holl weithwyr cymdeithasol gwasanaethau plant. Nid yw pob teulu yr un fath; mae rhai angen mwy o amser nag eraill.

Mae Deddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 yn enghraifft o gyfraith sy'n ceisio gwella llwyth gwaith heb nodi uchafswm llwythi achosion penodol. Mae'n gosod dyletswydd gyfreithiol ar gyrff iechyd i bennu lefelau staff nyrsio diogel, gwneud yr hyn y gallant ei wneud i gadw'r lefelau staffio hynny, a dweud wrth gleifion beth ddylai'r lefelau staffio hynny fod. Credwn y gellid defnyddio'r syniad hwn mewn perthynas â gwaith cymdeithasol.

Yr effaith ar blant a phobl ifanc

Mae'n ymddangos bod y problemau gyda'r gweithlu gofal cymdeithasol yn cael effaith fawr ar berthnasoedd gweithwyr cymdeithasol â theuluoedd. Dywedodd rhai o'r bobl ifanc y bu i ni siarad â nhw eu bod yn cael eu cefnogi gan gynifer o wahanol weithwyr cymdeithasol fel nad oeddent yn gallu cofio enwau rhai ohonynt. Dywedwyd wrthym fod gweithwyr cymdeithasol yn mynd a dod, sy'n golygu bod rhaid iddynt ailadrodd eu straeon dro ar ôl tro. Roedd llawer o'r bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a rhieni geni y bu i ni siarad â nhw yn teimlo nad oedd gan rai gweithwyr cymdeithasol y gwerthoedd na'r agweddau cywir i ffurfio perthynas gadarnhaol â phobl agored i niwed.

Ond clywsom rai straeon cadarnhaol am wasanaethau cymdeithasol gan bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Dywedodd un person ifanc, pryd bynnag y byddai'n ffonio ei gweithiwr cymdeithasol pan oedd hi wedi cynhyrfu, y byddai'r gweithiwr cymdeithasol yn dod draw a chwrdd â hi neu'n mynd am dro a sgwrs. Dywedodd person ifanc arall wrthym am un gweithiwr cymdeithasol a gymerodd

yr amser i ddod i'w hadnabod fel person, yn hytrach na'i barnu ar yr hyn a oedd wedi'i nodi yn ei ffeil. A dywedodd un rhiant geni a oedd wedi gallu cadw ei phlentyn yn byw gyda hi fod gweithwyr cymdeithasol wedi rhoi cyfle iddi brofi ei hun.

Beth sy'n cael ei wneud i wella'r sefyllfa

Mae Addysg a Gwella Iechyd Cymru (AaGIC) a Gofal Cymdeithasol Cymru wedi lansio strategaethau a chynlluniau ar gyfer y gweithlu iechyd a gofal cymdeithasol yng Nghymru. Mae'r cynlluniau'n nodi rhai camau i wella'r system. Er enghraifft, mae'r cynllun gweithlu gwaith cymdeithasol yn dweud y bydd yn adolygu'r telerau ac amodau presennol ar gyfer gweithwyr cymdeithasol.

Mae'r Dirprwy Weinidog Gwasanaethau Cymdeithasol wedi cydnabod i ni fod y gweithlu gofal cymdeithasol dan straen. Dywedodd wrthym fod Llywodraeth Cymru yn cynnal ymgyrch denu a recriwtio; yn cynyddu bwrsarïau gwaith cymdeithasol; ac yn rhoi £45 miliwn i awdurdodau lleol yn 2023-24 i fynd i'r afael â heriau recriwtio a chadw ar draws yr holl weithlu gwasanaethau cymdeithasol, gan gynnwys gwasanaethau plant.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #1

Deddfu i osod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gyfrifo uchafswm y llwythi achosion diogel ar gyfer gweithwyr cymdeithasol gwasanaethau plant, ac i gymryd pob cam rhesymol i gynnal yr uchafswm llwythi achosion ar gyfer holl weithwyr cymdeithasol plant, gan ddefnyddio dull deddfwriaethol Deddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 fel templed.

Dywedodd pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal a rhieni geni wrthym am y niwed y gellir ei wneud pan fo gweithwyr cymdeithasol dan bwysau.

Pan fydd eu llwythi achosion mor fawr fel eu bod yn anghofio ffarwelio pan fydd rhaid iddynt drosglwyddo'r achos i weithiwr gwahanol.

Pan fydd rhaid i bobl ifanc adrodd hanes eu bywyd dro ar ôl tro i bob gweithiwr cymdeithasol newydd sy'n ymgymryd â'u hachos.

Pan fydd gweithwyr asiantaeth yn gweithio gyda phlant mewn gofal, yn hytrach na gweithwyr proffesiynol sy'n cael eu cyflogi gan awdurdodau lleol gyda'r cyfle i feithrin perthynas hirdymor, gadarnhaol gyda hwy.

Pan fydd plant yn cael gwybod bod llwyth achosion eu gweithiwr cymdeithasol yn rhy fawr i roi'r cymorth sydd ei angen arnynt, sy'n gwneud iddynt deimlo nad ydynt yn flaenoriaeth.

A phan fydd plant yn hunan-niweidio i gael eu gweithwyr cymdeithasol i dalu sylw iddynt.

Gwyddom fod llawer o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal na wnaethom ni siarad â nhw, hwyrach, â safbwyntiau gwahanol. Ond, yn anffodus, dyma'r mathau o straeon a ddaeth i'n sylw dro ar ôl tro

Credwn y dylai Llywodraeth Cymru gydnabod bod llwythi achosion mawr yn anniogel, a'u bod yn achosi niwed andwyol i waith cymdeithasol plant. Dylai fod ganddi ddyheadau uchel ar gyfer y lefelau gofal rydym yn ei rhoi i'n plant a'n pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal, a'r amodau gweithle sydd eu hangen ar weithwyr cymdeithasol, ac yn wir a haeddant, er mwyn gallu cyflawni eu gwaith yn effeithiol.

Rydym yn cytuno nad gosod un terfyn llwyth achosion sefydlog yw'r ateb. Ond credwn fod Deddf Lefelau Staff Nyrsio (Cymru) 2016 yn darparu templed ar gyfer sut i leihau llwythi achosion yn effeithiol.

Rydym yn galw ar Lywodraeth Cymru i gyflwyno deddfwriaeth i osod dyletswydd ar awdurdodau lleol i gyfrifo uchafswm y llwythi achosion diogel a hylaw ar gyfer gwahanol grwpiau o weithwyr cymdeithasol, ac i wneud popeth o fewn ei gallu i gynnal yr uchafswm llwythi achosion hynny.

Er mwyn gwneud i'r ddeddfwriaeth hon weithio, bydd angen mwy o weithwyr cymdeithasol a mwy o sefydlogrwydd yn y gweithlu cymdeithasol.

Felly, rydym hefyd yn argymell y bydd angen i Lywodraeth Cymru greu cynllun digonolrwydd y gweithlu newydd i nodi a gwneud newidiadau i wella digonolrwydd a sefydlogrwydd y gweithlu gofal cymdeithasol, ac i leihau llwythi achosion.

Gwahaniaethu, stigma a rhianta corfforaethol

Profiadau plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal

Dro ar ôl tro, dywedodd plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal wrthym eu bod yn cael eu trin yn wahanol, mewn ffordd negyddol, o gymharu â phlant eraill. Maent yn teimlo'r stigma hwn ar wahanol gyfnodau yn eu bywydau:

- yn yr ysgol, mewn chwaraeon neu weithgareddau eraill y tu allan i'r diwrnod ysgol,
- wrth aros dros nos yn nhŷ ffrind,
- wrth feddwl am addysg bellach neu uwch,
- wrth ddod o hyd i waith, neu hyd yn oed
- pan fydd angen iddynt deithio.

Roedd llawer o rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn teimlo mai eu profiad o ofal oedd un o'r prif resymau pam yr oedd eu plant wedi cael eu tynnu oddi arnynt.

Cydnabu'r Dirprwy Weinidog fod nifer o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn teimlo stigma. Dywedodd wrthym am waith Llywodraeth Cymru gyda phobl ifanc yn cynrychioli Voices from Care ar 'ddatganiad' ar y cyd. Dywedodd wrthym y bydd y datganiad yn cael ei lofnodi gan y Prif Weinidog ac y bydd yn addo gwneud ein gorau glas fel Llywodraeth i wneud yr hyn mae'r bobl ifanc ei eisiau.

Gwneud profiad o fod mewn gofal yn nodwedd warchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010

Dywedwyd wrthym gan lawer o bobl, ac adolygiadau eraill i fywydau plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal, mai'r unig ffordd o atal y gwahaniaethu mae pobl sydd â phrofiad o'r system ofal yn ei wynebu yw drwy wneud profiad o fod mewn gofal yn nodwedd warchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Byddai hyn yn rhoi llwybr cyfreithiol i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal herio eu triniaeth mewn rhai sefyllfaoedd.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym na fyddai Llywodraeth Cymru yn gallu newid Deddf Cydraddoldeb 2010 gan ei bod wedi'i chadw i Senedd y DU. Ond dywedodd wrthym fod ganddi ddiddordeb yn ein barn ac y byddai'n hoffi ystyried y mater ymhellach.

Rhianta corfforaethol

Y syniad y tu ôl i rianta corfforaethol yw y dylai awdurdodau lleol geisio sicrhau bod plant yn eu gofal yn cael yr un help ac yn gwneud llawn cystal ag y byddai 'rhiant da' ei eisiau ar gyfer ei blentyn geni ei hun. Ond clywsom nad yw rhianta corfforaethol yn gweithio cystal ag y dylai. Mae llawer o bobl ifanc yn teimlo eu

bod wedi cael eu siomi, neu eu methu'n llwyr, gan y gwasanaethau a gawsant gan eu 'rhieni corfforaethol':

- Dywedodd rhai pobl ifanc wrthym fod athrawon ysgol yn ei gwneud hi'n amlwg iawn eu bod mewn gofal. Roedd hyn yn eu gwneud yn agored i fwlio gan ddisgyblion eraill.
- Dywedodd rhai a oedd wedi gadael gofal wrthym mai prin iawn oedd y cymorth a gawsant i'w helpu i symud ymlaen o leoliadau maethu.
- Dywedodd rhai a oedd wedi gadael gofal wrthym nad oedd ganddynt y sgiliau sylfaenol angenrheidiol i fyw'n annibynnol, megis coginio, glanhau, siopa a chyllidebu.

Roedd llawer o weithwyr proffesiynol yn cytuno. Clywsom nad yw pob rhiant corfforaethol yn deall beth mae rhianta corfforaethol yn ei olygu yn ymarferol, a bod prinder arian weithiau'n mynd yn y ffordd.

Galwodd rhai pobl am i rianta corfforaethol gael ei osod yn y gyfraith. Dywedodd eraill y dylai gwasanaethau cyhoeddus eraill fod yn rhieni corfforaethol hefyd, megis byrddau iechyd, Llywodraeth Cymru a hyd yn oed Aelodau o'r Senedd.

Mynegodd y Dirprwy Weinidog ei chefnogaeth hefyd i gryfhau rhianta corfforaethol. Mae ei thystiolaeth ysgrifenedig yn nodi bod Llywodraeth Cymru yn bwriadu datblygu siarter rhianta corfforaethol, y mae'n disgwyl i sefydliadau ac uwch-arweinwyr ymrwymo iddo.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #2

Gwneud 'profiad o fod mewn gofal' yn nodwedd warchodedig o dan adran 4 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010.

Cawsom ein syfrdanu gan sut mae bod â phrofiad o fod mewn gofal yn effeithio ar bron pob agwedd ar fywydau llawer o blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal, gan effeithio arnynt ym myd addysg, yn broffesiynol a hyd yn oed fel rhieni. Mae'n amlwg mai'r gwahaniaethu a'r stigma maent yn ei brofi o ddydd i ddydd yw un o'u heriau mwyaf. Dylai cael gwared ar y rhwystr hwnnw iddynt fod yn flaenoriaeth lwyr.

Deallwn na all Llywodraeth Cymru na'r Senedd wneud profiad o fod mewn gofal yn nodwedd warchodedig o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Fodd bynnag, mae pobl eraill wedi gwneud yr argymhelliad hwn hefyd. Ein gobaith yw y bydd

galwadau am newid o Gymru, ynghyd â'r nifer o alwadau eraill ledled y DU, yn gwthio Llywodraeth y DU i weithredu.

DIWYGIAD RADICAL #3

Rhoi sylfaen ddeddfwriaethol gref i rianta corfforaethol drwy roi dyletswyddau rhianta corfforaethol penodol i amrywiaeth o gyrff cyhoeddus, gynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i awdurdodau lleol, ac ymestyn eu dyletswyddau mewn perthynas â phlant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal drwy.

Rydym yn argyhoeddedig y dylai fod sail gyfreithiol i rianta corfforaethol yng Nghymru. Nid yw'r system bresennol yn gweithio, ac ni chredwn y bydd cynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer siarter rhianta corfforaethol yn sicrhau newid gwirioneddol ac ystyrlon. Mae'r newidiadau sydd eu hangen yn llawer rhy fawr.

Yn hytrach, credwn y dylai Llywodraeth Cymru gyflwyno deddfau i ymestyn rhianta corfforaethol i gyrff cyhoeddus eraill, gan gynnwys awdurdodau lleol, ac i fod yn glir iawn am y dyletswyddau cyfreithiol penodol sydd eu hangen i wella bywydau plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Mae diwygiadau radical eraill yn yr adroddiad hwn yn dod o dan ymbarél 'rhianta corfforaethol', sef: iechyd meddwl (tudalen 19), tai (tudalen 49) ac addysg drydyddol (tudalen 53).

Cymorth ar gyfer iechyd meddwl

Cawsom lwyth o dystiolaeth yn mynegi pryderon am iechyd meddwl plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Buom yn siarad â nifer o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal sydd wedi dioddef gyda'u hiechyd meddwl ers eu plentyndod cynnar. Roedd rhai wedi cael meddyginiaeth ar bresgripsiwn, eraill yn hunan-feddyginiaethu gydag alcohol a chyffuriau, roedd rhai wedi hunan-niweidio, ac roedd rhai wedi ceisio lladd eu hunain. Dywedodd gwahanol sefydliadau wrthym mai iechyd meddwl yw un o'r heriau mwyaf sy'n wynebu plant a phobl ifanc yn y system ofal, a bod gan blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal gyfraddau llawer uwch o anghenion iechyd meddwl na'r boblogaeth gyffredinol.

Clywsom hefyd nad yw'r gwasanaethau iechyd meddwl presennol yn diwallu anghenion plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Clywsom fod gwasanaethau iechyd meddwl ar gyfer pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn "enbyd" a bod y system "wedi torri".

Dywedodd llawer o bobl y dylai plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal fod â'r hawl i gymorth therapiwtig. Roedd llawer o'r rheini yn glir iawn eu barn y dylai'r cymorth fod ar gael o'r adeg y deuant i mewn i'r system ofal ac ymlaen i'r cyfnod o fod yn oedolion ifanc. Dywedwyd wrthym hefyd fod rhaid i'r gweithwyr proffesiynol sy'n darparu'r cymorth hwnnw feddu ar ddealltwriaeth ddofn o effaith trawma. Gall trawma arwain at rai plant yn dangos ymddygiad heriol ac yn cael problemau gyda pherthnasoedd â phobl eraill - sy'n cael ei adnabod fel 'anawsterau ymlyniad'.

Gofynnwyd i'r Dirprwy Weinidog beth mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gefnogi plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal gyda'u hiechyd meddwl. Dywedodd wrthym fod y gwasanaethau cymdeithasol yn canolbwyntio ar roi cymorth i bobl ifanc yn gynnar fel nad oes angen iddynt fod ar restrau aros CAMHS. Soniodd hefyd wrthym am y fframwaith Nerth, Ymddiried, Tyfu'n Ddiogel a Hybu, sy'n fframwaith ar gyfer creu dull system gyfan sy'n canolbwyntio ar y plentyn o ran gwasanaethau iechyd a lles meddyliol ar gyfer pob oedran.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #3

Fel rhan o ddiwygiadau ymbarél i rianta corfforaethol, darparu hawl statudol i ofal therapiwtig sy'n ystyriol o drawma ar gyfer pob plentyn sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Mae ein gwaith fel Pwyllgor wedi tynnu sylw at y ffaith nad yw anghenion cymorth iechyd meddwl llawer o bobl ifanc yng Nghymru yn cael eu diwallu. Gall plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal fod bedair gwaith yn fwy tebygol o fod ag anghenion cymorth iechyd meddwl na phlant eraill. Felly nid yw'n syndod ein bod wedi derbyn cymaint o dystiolaeth yn galw am wneud mwy i'w helpu.

Rydym hefyd yn nodi bod y trawma cynnar a brofwyd gan lawer o blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn gallu arwain at anawsterau emosiynol, ymddygiadol, addysgol a datblygiadol sylweddol. Deallwn fod y math hwn o drawma cynnar yn unigryw i blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Byddem yn disgwyl i unrhyw riant da roi cymaint o gymorth therapiwtig â phosibl i'w blant ei hun. Mae gan y wladwriaeth - a dynnodd y plant hyn oddi ar eu rhieni geni ac, yn ei dro, a ddaeth yn rhiant corfforaethol iddynt - gyfrifoldeb i wneud yr un peth ar gyfer plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Rydym yn galw am hawl gyfreithiol i ofal therapiwtig sy'n ystyriol o drawma ar gyfer yr holl blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Rhaid i'r gofal therapiwtig hwnnw fod yn wasanaeth annibynnol ac ar wahân i'r gwasanaethau presennol, megis CAMHS. Rhaid i'r cymorth hwn gael ei ddarparu gan weithwyr proffesiynol sydd â dealltwriaeth ddofn o effaith barhaol trawma. Rhaid iddo fod ar gael i bob plentyn sydd â phrofiad o fod mewn gofal o'r eiliad y mae'n mynd i mewn i'r system ofal hyd at - o leiaf - pan fydd yn peidio â chael ei ddiffinio fel rhywun sy'n gadael gofal.

Casglu data

Pan ddechreuwyd ar ein hymchwiliad, edrychodd ymchwilwyr y Senedd ar yr wybodaeth sydd ar gael am y system ofal, plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal, a'r gwasanaethau cymdeithasol. Canfuwyd bod bylchau mawr yn y data yng Nghymru. Caiff rhywfaint o ddata ei gasglu gan wahanol sefydliadau, ond nid yw'n cael ei gyhoeddi. Nid oes unrhyw wybodaeth arall yn cael ei chasglu o gwbl.

Dywedodd sefydliadau eraill wrthym hefyd fod bylchau data yng Nghymru, sy'n golygu bod Cymru gam y tu ôl i rywfaint o'r ymchwil yn Lloegr. Mae hyn yn broblem, oherwydd os ydym am gael y gorau i'n poblogaeth sydd â phrofiad o fod mewn gofal, mae angen i ni wybod pa wahaniaeth rydym yn ei wneud, beth sy'n gweithio'n dda a beth sydd ddim yn gweithio'n dda, a beth arall y gallwn ei wneud.

Mae'r bylchau yn y dulliau casglu data yn cynnwys:

- Faint o weithwyr cymdeithasol sydd yna, faint o swyddi gwag gweithwyr cymdeithasol sydd yna a llwyth achosion gweithwyr cymdeithasol cyffredin.
- Faint o rieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal sydd â phlant a faint o'r plant hynny sy'n cael eu tynnu o'u gofal.
- Pa mor dda mae plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn ei wneud yn yr ysgol a faint sydd ag anghenion ychwanegol.
- Faint o blant a phobl ifanc sy'n defnyddio gwasanaethau eiriolaeth.
- Faint o blant sy'n cael eu hamddifadu o'u rhyddid, faint sy'n mynd ar goll a faint sy'n cael eu rhoi mewn llety anniogel ac amhriodol (megis llety gwely a brecwast).

Fodd bynnag, clywsom hefyd efallai na fydd rhai pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal eisiau dweud bod ganddynt brofiad o fod mewn gofal. Gallai hyn fod

oherwydd eu bod yn teimlo eu bod wedi cael eu trin fel ystadegyn neu eu trin yn wahanol oherwydd eu statws gofal.

Aethom ati i ofyn i'r Dirprwy Weinidog a oedd hi'n teimlo bod dulliau casglu data yng Nghymru yn cuddio problemau ac yn ein hatal rhag datblygu atebion. Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym nad oedd hi wir yn credu bod diffyg data yng Nghymru, na'i fod yn cuddio profiadau gwael.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #4

Rhoi dyletswyddau casglu data ffurfiol ar yr holl gyrff cyhoeddus perthnasol, y trydydd sector a darparwyr annibynnol i gasglu data cynhwysfawr yn flynyddol o leiaf ar y system ofal, ac o leiaf bob chwarter ar y gweithlu gofal cymdeithasol. Dylai'r data gael ei wirio a'i gyhoeddi gan Lywodraeth Cymru - yn flynyddol o leiaf ar gyfer data sy'n ymwneud â'r system ofal, ac yn chwarterol ar gyfer data sy'n ymwneud â'r gweithlu gofal cymdeithasol - at ddibenion datblygu, gweithredu a gwerthuso polisi.

Mae data da, cywir a dibynadwy am y system ofal yn hanfodol i fonitro a gwerthuso'r hyn sy'n gweithio'n dda a'r hyn sydd ddim yn gweithio'n dda, ac i helpu i ddatblygu polisïau gwell.

Mae'n amlwg bod bylchau mawr yn y data sy'n cael ei gasglu a'i adrodd yn rheolaidd yng Nghymru. Mae'r diffyg gwybodaeth hwn am brofiad plant yn ein gofal yn cuddio faint o bobl sydd wedi cael profiadau gwael iawn mewn gofal. Efallai nad yw Llywodraeth Cymru yn fwriadol yn gwrthod cyhoeddi data i guddio problemau. Ond credwn mai dyma'r canlyniad yn y pen draw.

Deallwn bryderon llawer o blant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal am ddata yn cael ei gasglu amdanynt o ystyried y stigma maent yn ei brofi. Ond credwn fod gan ddata cadarn y pŵer i wella gofal plant, a bywydau'r plant a'r bobl ifanc niferus sy'n ei brofi, os caiff ei gasglu a'i brosesu mewn ffordd sensitif ac yn ddienw.

3. Cyn gofal

Diwygiadau i leihau nifer y plant yn y system ofal yn ddiogel.

Y cylch gofal

Yr heriau sy'n wynebu rhieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal

Clywsom fod nifer uchel iawn o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn gweld un neu fwy o'u plant eu hunain yn cael eu cymryd i ofal. Yn aml, mae plant rhieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn cael eu rhoi ar y gofrestr amddiffyn plant cyn gynted ag y bydd y gwasanaethau cymdeithasol yn darganfod bod y fam yn feichiog. Dywedodd un ymchwilydd wrthym am un astudiaeth, a ganfu bod 26% o blant sy'n gadael gofal wedi cael eu tynnu. Yn gyffredinol, dim ond 1% o'r holl blant sydd mewn gofal.

Yn ôl llawer o rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal a sefydliadau'r trydydd sector, mae hyn yn dangos bod rhieni corfforaethol wedi methu â darparu'r sgiliau sydd eu hangen ar blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal i fod yn rhieni da. Roedd rhieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn flin am gylchoedd gofal: lle mae'r gwasanaethau cymdeithasol yn eu rhoi mewn gofal fel plant, yna'n rhoi eu plant mewn gofal hefyd. Gwnaethant ddweud bod y gwasanaethau cymdeithasol o'r farn eu bod yn rhieni 'anaddas' gan nad oeddent wedi cael modelau rôl rhianta cadarnhaol, er nad eu penderfyniad nhw oedd cael eu cymryd i ofal, ac er mai'r gwasanaethau cymdeithasol a benderfynodd pwy oedd eu modelau rôl rhianta. Roedd rhai yn credu bod y system ofal yn eu methu nhw a'u plant.

Clywsom hefyd fod y system ofal yn cael gwared ar gymorth ymarferol ac emosiynol gan rieni geni drwy wneud iddynt symud i ffwrdd o'u teulu, symud ysgolion neu symud tŷ. Gall hyn gyfrif yn eu herbyn yn ystod achosion llys. Yn ôl eraill, ar ôl iddynt feichiogi, trodd y system ei sylw oddi arnynt hwy ac at y plentyn, er gwaethaf y ffaith bod ganddynt ddyletswyddau cyfreithiol tuag atynt o hyd fel plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Teimlent nad yw'r llysoedd, y gwasanaethau cymdeithasol a gweithwyr proffesiynol eraill yn poeni am eu lles yn y sefyllfa hon.

Cymorth i rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal

Roedd bron pob un o'r rhieni geni a oedd â phrofiad o fod mewn gofal y bu i ni siarad â nhw yn galw am wasanaethau cymorth cofleidiol dwys i'r holl rieni sydd â phrofiad o fod mewn gofal sy'n dechrau'n ddigon cynnar i'w helpu i gadw eu plentyn. Roedd gweithwyr proffesiynol y trydydd sector yn cytuno, a dywedwyd wrthym fod prosiectau megis Project Unity, Jig-So a Babi a Fi yn gweithio'n dda. Fodd bynnag, er enghraifft, dim ond pum gweithiwr prosiect sydd gan Project Unity, ar draws Cymru gyfan, i weithio gyda thros 300 o fenywod ifanc.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym fod y gwasanaethau hyn yn gwneud cyfraniad gwerthfawr at ofalu am famau sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Dywedodd wrthym fod Llywodraeth Cymru yn cefnogi gwasanaethau fel y rhai sy'n cael eu cyflwyno ledled Cymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi llofnodi datganiad yn dweud na fydd babanod a phlant fyth yn destun camau amddiffyn plant dim ond oherwydd bod eu mam neu eu tad â phrofiad o fod mewn gofal.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #5

Yr hawl statudol i gymorth cofleidiol, dwys ar ffiniau gofal ar gyfer yr holl rieni geni sydd wedi bod mewn gofal er mwyn lleihau'r risg y bydd plant yn cael eu tynnu o'u gofal, gan gynnwys eiriolaeth arbenigol i rieni i lywio'r systemau gofal cymdeithasol a llysoedd teulu. Dylid modelu'r cymorth ar wasanaethau sy'n seiliedig ar dystiolaeth fel Project Unity NYAS, a dylai fod ar gael o'r sgan 12 wythnos o feichiogrwydd (neu'r pwynt cynharaf ar ôl 12 wythnos lle mae beichiogrwydd hyfyw yn cael ei gadarnhau). Os yw plentyn yn cael ei dynnu oddi ar ei rieni geni yn y pen draw, dylai'r cymorth barhau y tu hwnt i dynnu'r plentyn i gefnogi'r rhieni geni i ddod i delerau â'u colled.

Mae rhai o'r straeon rydym wedi'u clywed gan rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal wedi bod yn ddirdynnol ac yn emosiynol. Byddwn wastad yn ddiolchgar i'r rhieni hynny am rannu eu straeon gyda ni. Byddant yn aros gyda ni am byth.

Mae'n frawychus meddwl y bydd tua 25% o'r holl bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn cael o leiaf un plentyn wedi'i dynnu oddi arnynt. Mae tynnu cymaint o blant oddi ar rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn adlewyrchiad gwael iawn o system ofal sydd wedi methu plant mor ofnadwy, i'r graddau bod y llysoedd hynny, pan fydd y plant hynny wedi tyfu i fyny, yn eu hystyried yn rhieni anaddas'.

Mae gwasanaethau fel Project Unity NYAS yn darparu cymorth eiriolaeth arbenigol, sy'n bwysig iawn i unrhyw riant sy'n llywio'r system ofal. Ond maent hefyd yn darparu cymorth cofleidiol cyfannol, dwys sy'n canolbwyntio ar y teulu a pherthnasoedd. Y cymorth *hwnnw* mae'r rhieni y bu i ni siarad â nhw yn ei werthfawrogi'n fwy na phob math arall o gymorth.

Credwn ei bod yn gadarnhaol iawn bod Llywodraeth Cymru o blaid ariannu Project Unity ledled Cymru. Roedd yn gam uchelgeisiol i'r cyfeiriad cywir. Ond dylai fynd ymhellach, drwy wneud y math yna o gymorth yn hawl gyfreithiol i bob rhiant geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal

Ffactorau Risg

Rhesymau cyffredin pam mae plant yn cael eu cymryd i ofal

Ffigur 3.1: Ffactorau yn ymwneud â rhieni plant yn derbyn gofal ar 31 Mawrth 2021

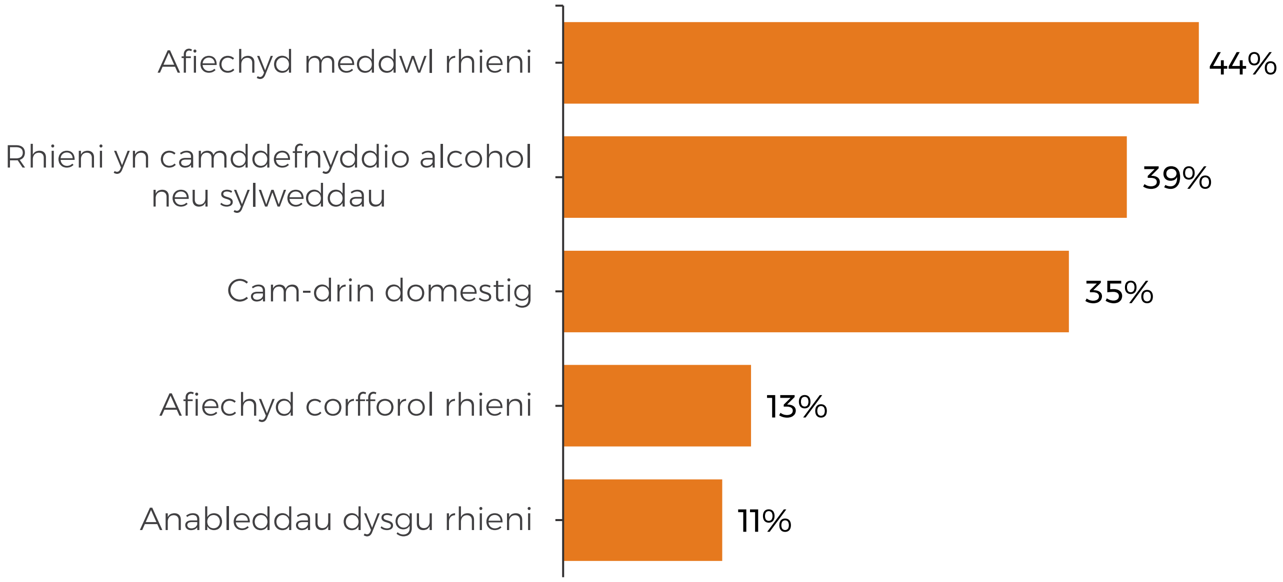

Mae ymchwil yn dangos bod trais domestig, camddefnyddio sylweddau, iechyd meddwl ac anableddau dysgu i gyd yn rhan o'r darlun cymhleth sy'n esbonio pam mae plant yng Nghymru yn mynd i ofal.

Wrth gasglu ein tystiolaeth, tlodi oedd y rheswm mwyaf cyffredin a glywsom i esbonio pam yr oedd plant yn cael eu tynnu oddi ar eu rhieni. Roedd llawer o sefydliadau ac academyddion yn dadlau y dylai Llywodraeth Cymru weithredu i leihau neu drechu tlodi er mwyn lleihau cyfraddau gofal.

Cafodd cam-drin domestig hefyd ei godi gan lawer fel rheswm pam mae plant yn cael eu cymryd i ofal. Yn ôl arolwg diweddar o weithwyr cymdeithasol ac

arweinwyr yng Nghymru, roedd 78.6% yn teimlo bod cam-drin domestig yn rheswm pam mae mwy o blant yn mynd i ofal yng Nghymru, yn fwy nag unrhyw reswm arall. Roedd rhai o'r menywod y bu i ni siarad â nhw wedi profi cam-drin domestig, ac yn teimlo ei fod wedi cyfrannu at eu plant yn cael eu cymryd i ofal.

Clywsom hefyd fod bod ag anabledd dysgu yn aml yn rheswm pam mae teuluoedd yn cael trafferth gofalu am eu plant yn ddiogel. Dywedodd un sefydliad wrthym fod pobl ag anabledd dysgu sydd â phlant yn aml yn byw mewn ofn cyson o golli eu plant.

Gwasanaethau ymyrraeth gynnar ar ffiniau gofal

Clywsom gefnogaeth gan bob rhiant a gweithiwr proffesiynol i wasanaethau sy'n gweithio gyda theuluoedd i ddarparu help gyda phroblemau megis trais domestig, iechyd meddwl gwael, camddefnyddio sylweddau a hyd yn oed help gyda'r ffaith nad oes ganddynt ddigon o arian. Cafodd plant rhai o'r menywod ifanc y gwnaethom ni gyfarfod â nhw eu dychwelyd iddynt ar ôl iddynt dderbyn cymorth. Roedd eraill wedi gallu cadw plant eraill yn eu gofal.

Dywedwyd wrthym y dylai gwahanol sefydliadau weithio gyda'i gilydd i helpu pob teulu unigol. Dylai'r gefnogaeth ddechrau cyn gynted â phosibl, a dylai gynnwys cefnogaeth i dadau, sy'n aml yn ei chael hi'n anodd dod o hyd i'r gefnogaeth sydd ei hangen arnynt. Mae'r gwasanaethau hyn yn anghyson ar draws Cymru ar hyn o bryd, neu ddim ar gael o gwbl mewn rhai ardaloedd.

Mae rhwystrau i ddarparu gwasanaethau ymyrraeth gynnar ar ffiniau gofal effeithiol i deuluoedd ledled Cymru. Mae cyllid yn un, er i ni glywed bod gwasanaethau atal yn gost-effeithiol iawn yn yr hirdymor. Mae argaeledd a hyfforddiant staff yn un arall. Clywsom hefyd ei bod yn bwysig gwerthuso gwahanol gynlluniau ymyrraeth i sicrhau bod y gwasanaethau cywir yn cael eu cyflwyno ledled Cymru.

Gofynnwyd i'r Dirprwy Weinidog a fyddai Llywodraeth Cymru yn cymryd camau i gyflwyno prosiectau ymyrraeth gynnar llwyddiannus ledled Cymru. Roedd y Dirprwy Weinidog yn cytuno bod angen mwy o'r prosiectau hyn arnom a bod eu hangen ledled Cymru. Mae Llywodraeth Cymru yn cynllunio cynhadledd arfer gorau ym mis Mai neu fis Mehefin i ystyried sut y gellid ehangu rhaglenni llwyddiannus yn y dyfodol.

'FDAC' - y llys datrys problemau

Mae'r Llysoedd Teulu Cyffuriau ac Alcohol (FDACs) yn ddewis arall yn lle achosion gofal traddodiadol. Maent yn defnyddio dull datrys problemau sy'n ceisio cefnogi rhieni geni gyda chamddefnyddio sylweddau a ffactorau risg eraill i atal eu

plentyn rhag cael ei dynnu oddi arnynt. Mae teuluoedd sy'n mynd drwy'r FDACs yn llawer mwy tebygol o gadw eu plant a rhoi'r gorau i ddefnyddio sylweddau o gymharu ag achosion llys arferol.

Yn 2021, penderfynodd Llywodraeth Cymru gynnal y cynllun peilot FDAC cyntaf yng Nghymru am ddwy flynedd yn ardaloedd Caerdydd a Bro Morgannwg. Mae'n dal i edrych yn fanwl ar sut mae cynllun peilot yr FDAC yng Nghymru yn gweithio. Ond mae'r arwyddion cynnar yn gadarnhaol. Yn ogystal â chadw teuluoedd gyda'i gilydd, clywsom hefyd fod teuluoedd sy'n mynd drwy FDAC yn tueddu i deimlo bod y broses yn un deg a pharchus. Gall hyn olygu y gall teuluoedd gael gwell perthynas â'r awdurdod lleol ac eraill, hyd yn oed os yw eu plentyn yn cael ei roi mewn gofal yn y pen draw.

Roedd staff FDAC ac academyddion eisiau gweld y model yn cael ei gyflwyno ar draws awdurdodau lleol. Fodd bynnag, mae rhwystrau i'w gyflwyno'n genedlaethol, yn enwedig cyllid. Clywsom hefyd fod FDACs yn dibynnu ar wahanol weithwyr proffesiynol o wahanol wasanaethau cyhoeddus, megis gweithwyr iechyd proffesiynol, a gallai cyfyngiadau mewn lefelau o gefnogaeth amlasiantaeth ledled Cymru fod yn broblem yn y dyfodol.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym ei bod yn gwbl argyhoeddedig o werth model y llys datrys problemau ac y byddai'n aros i weld beth mae'r gwerthusiad yn ei ddweud cyn ei gyflwyno ledled Cymru.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #6

Ymestyn ledled y wlad ac ar sail gyffredinol wasanaethau ar ffiniau gofal llwyddiannus, megis Babi a Fi Barnardo's, sydd wedi dangos eu bod yn cynyddu'r tebygolrwydd y bydd plant yn gallu aros gyda'u rhieni geni.

Rydym yn llwyr gefnogi galwadau am ymyrraeth gynnar gyfannol, amlddisgyblaethol sy'n canolbwyntio ar y teulu i fynd i'r afael â'r trawma sylfaenol a all arwain at blant yn cael eu cymryd i ofal. Rhaid i'r gwasanaethau ar ffiniau gofal hyn fod ar gael i deuluoedd ledled Cymru fel rhan allweddol o ddull cenedlaethol o gadw teuluoedd gyda'i gilydd.

Credwn fod gwasanaethau sydd wedi hen ennill eu plwyf ac sydd wedi profi eu bod yn cadw teuluoedd gyda'i gilydd, megis Babi a Fi Barnardo's, yn debygol o gynnig gwerth gwych am arian. Efallai na fyddant yn lleihau baich ariannol gofal plant yn y tymor byr iawn, ond byddant yn gwneud hynny yn y tymor hwy, gan

leihau'r gost ariannol enfawr - heb sôn am y trawma emosiynol - o osod plant mewn gofal.

Rydym yn annog Llywodraeth Cymru i ddatblygu dull o ariannu'r gwasanaethau hollbwysig hyn sy'n cydnabod yr arbedion hirdymor a deimlir ar draws gwahanol wasanaethau cyhoeddus y tu hwnt i wasanaethau plant.

DIWYGIAD RADICAL #7

Yn amodol ar werthusiad llawn llwyddiannus, cyflwyno'r model llys datrys problemau (model y Llys Teulu Cyffuriau ac Alcohol, neu 'FDAC') ledled Cymru.

Mae'r hyn a glywsom am y potensial i'r model FDAC leihau cyfraddau'r plant sy'n mynd i mewn i'r system ofal yn addawol iawn. Os bydd y gwerthusiad llawn yn dangos bod hynny'n wir, dylid cyflwyno'r model am y rheswm hwnnw yn unig.

Ond cawsom ein hargyhoeddi hefyd gan y manteision eraill: rhieni geni yn meddwl bod y broses yn deg, eu bod yn cael eu clywed a'u bod yn cael eu trin â pharch a charedigrwydd. Mae'r gwerthoedd hyn wrth wraidd llawer o'r diwygiadau radical a nodwyd gennym yn yr adroddiad hwn. Mae manteision yr hyn a elwir yn 'degwch gweithdrefnol' yn debygol o ymestyn i berthnasoedd parhaus teuluoedd â gwasanaethau statudol, a hyder ynddynt

Os bydd y cynllun peilot yng Nghaerdydd a Bro Morgannwg yn gweithio'n dda, rydym yn annog Llywodraeth Cymru i ehangu'r model ledled Cymru. Oni bai bod rhesymau da dros beidio â gwneud hynny, credwn y dylid cyflwyno un model o FDAC fel bod gennym un dull cyson ledled Cymru.

Cael eu clywed ac eiriolaeth ar gyfer rhieni geni yn y system amddiffyn plant

Un o'r prif negeseuon gan y rhieni geni y buom yn siarad â nhw oedd nad ydynt yn cael eu clywed ac nad ydynt yn rhan o'r broses o wneud penderfyniadau yn y system amddiffyn plant drwyddi draw. Dywedodd llawer wrthym fod achosion gofal yn ddryslyd iddynt. Dywedodd eraill wrthym eu bod wedi'u heithrio o rai rhannau o'r prosesau penderfynu. Clywsom lawer o straeon am rieni geni yn gorfod mynychu achosion llys o bell o'r ysbyty oriau yn unig ar ôl rhoi genedigaeth, a'u bod yn ei chael hi'n anodd cael cefnogaeth ar gyfer eu lles eu hunain.

Clywsom gefnogaeth gyffredinol i wasanaethau eiriolaeth rhianta gan rieni geni. Clywsom fod eiriolwyr wedi helpu'r rhieni geni y bu i ni siarad â nhw drwy wneud y canlynol:

- Helpu rhieni geni i ddeall eu hawliau.

- Dod i wrandawiadau llys a helpu i ddehongli prosesau neu derminoleg gyfreithiol.
- Darparu cymorth emosiynol ac ymarferol i'r person ifanc.

Roedd gweithwyr proffesiynol yn cytuno bod rhieni geni sy'n wynebu risg o gael plentyn wedi'i dynnu oddi arnynt yn aml angen help i ymgysylltu â'r gwasanaethau cymdeithasol neu i gael mynediad at wasanaethau cymorth ehangach. Dywedodd rhai wrthym fod pethau'n symud yn rhy gyflym weithiau a chyn iddynt gael amser i brosesu pethau'n iawn, bod y rhieni geni mewn achosion gofal, a gall fod yn rhy hwyr i atal y plentyn rhag cael ei gymryd i'r system ofal.

Ar hyn o bryd, dim ond i rieni geni sydd â phrofiad o fod mewn gofal y darperir gwasanaethau eiriolaeth rhieni fel arfer. Dywedodd gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda rhieni geni wrthym fod hwn yn fwlch yn y cymorth eiriolaeth. Clywsom alwadau am gynnig gwasanaeth cymorth annibynnol i bob rhiant geni, ac i'r cymorth hwnnw ddechrau pan fydd plentyn yn cael ei roi ar y gofrestr amddiffyn plant.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #8

Yr hawl statudol i 'gynnig gweithredol' o weithiwr cymorth annibynnol pan fydd y plentyn yn cael ei roi ar y gofrestr amddiffyn plant neu pan fydd plentyn yn destun rhag-achosion i'w cefnogi i gael mynediad at wasanaethau ymyrraeth gynnar a llywio'r system gofal cymdeithasol a llysoedd teulu. Os caiff plentyn ei dynnu oddi ar ei rieni geni yn y pen draw, dylai'r cymorth barhau y tu hwnt i dynnu'r plentyn i gyfeirio'r rhieni geni at wasanaethau a all eu helpu i ddod i delerau â'u colled.

Mae rhieni geni yn ingol ymwybodol bod ganddynt lawer llai o bŵer na'r staff sy'n gweithio i awdurdodau lleol ac i'r llysoedd. Efallai na fyddant yn gwybod pa help cynnar sydd ar gael iddynt i roi pob cyfle iddynt gadw eu plant, ac mae llawer yn ei chael hi'n anodd deall a llywio prosesau amddiffyn plant a'r llysoedd.

Gallai gweithiwr cymorth annibynnol helpu rhieni geni i lywio'r amgylchedd dryslyd hwnnw, gan eu cynorthwyo i ddeall eu hawliau, yr hyn sydd angen iddynt ei wneud i roi pob cyfle iddynt gadw eu plant. Mae'r rhain yn elfennau pwysig o rwydwaith ehangach o gymorth i deuluoedd agored i niwed a fydd, o'u hystyried yn eu cyfanrwydd, yn helpu i atal rhai plant rhag cael eu cymryd i ofal.

Credwn y dylai cymorth annibynnol gael ei gynnig i bob rhiant geni sy'n wynebu risg o gael ei blentyn wedi'i dynnu oddi arno. Credwn y dylai rhieni geni fod yn ymwybodol o'r gefnogaeth hon pan fydd eu plentyn yn cael ei roi ar y gofrestr amddiffyn plant neu ei wneud yn destun rhag-achos (p'un bynnag sy'n dod gyntaf), er mwyn rhoi rhywfaint o gyfle i'r rhieni fynd i'r afael â phryderon y gwasanaethau cymdeithasol cyn achos llys. A dylid ei ymestyn i'r cyfnod ar ôl i blentyn gael ei dynnu o ofal ei rieni, os mai dyna'r canlyniad, er mwyn sicrhau bod y rhiant geni yn cael ei gyfeirio at gymorth i'w helpu i alaru a dod i delerau â'r golled honno.

Materion pwysig eraill

Achosion gofal

Cyn unrhyw atgyfeiriad i'r llysoedd teulu, dylai awdurdodau lleol ddilyn yr hyn a elwir y cam 'rhag-achos'. Bwriad y cam rhag-achos yw rhoi cyfle ar gyfer gwaith wedi'i dargedu gyda theulu i geisio atal y plentyn rhag cael ei dynnu oddi ar ei rieni yn barhaol gan y llys.

Rhan bwysig iawn o'r gwaith cyn-achos yw a yw gweithwyr cymdeithasol yn teimlo'n hyderus yn argymell i blant aros gartref yn hytrach na dod ag achosion i'r llys. Ar y cyfan, roedd y rhieni geni y bu i ni siarad â nhw yn teimlo mai sefyllfa ddiofyn llawer o adrannau gwasanaethau cymdeithasol oedd cadw plant oddi wrth eu rhieni, yn hytrach na chadw teuluoedd gyda'i gilydd.

Fodd bynnag, clywsom hefyd fod rheoli risg yn rhan anodd iawn o swyddi gweithwyr cymdeithasol. Bu digwyddiadau trasig adnabyddus fel marwolaeth Peter Connelly (y cyfeirir ato weithiau fel babi P), Logan Mwangi, Arthur Labinjo-Hughes, Star Hobson a Finley Boden lle gallai ymyrraeth gryfach gan y gwasanaethau cymdeithasol fod wedi atal marwolaeth plentyn. Mae gweithwyr cymdeithasol dan bwysau i amddiffyn plant, a gallant fod yn destun llawer o feirniadaeth hallt os gwelir nad ydynt yn camu i mewn i dynnu plentyn oddi ar ei rieni geni yn ddigon cynnar.

Y Llys Teulu

Unwaith i achos gael ei atgyfeirio i'r llys teulu, dylai'r achos gael ei ddatrys o fewn 26 wythnos. Ond dywedodd barnwyr wrthym fod achosion yn cymryd mwy o amser na hynny. Clywsom fod yr oedi yn bennaf oherwydd prinder staff mewn awdurdodau lleol a CAFCASS Cymru.

Ni chawsom lawer o dystiolaeth yn awgrymu bod y llysoedd yn tynnu plant yn ddiangen. Dywedodd rhai plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal

wrthym nad oedd rhai plant yn gallu aros gyda'u rhieni geni, hyd yn oed gyda chefnogaeth, ac mai eu tynnu nhw oedd y penderfyniad iawn.

Fodd bynnag, clywsom y gall y profiad o fynychu'r llys fod yn anodd iawn i rai teuluoedd. Dywedodd rhai rhieni geni wrthym ei fod yn brofiad brawychus iddynt, gan sôn am ba mor anodd y gall fod i ddeall y jargon. Clywsom hefyd am yr heriau sy'n wynebu mamau geni mewn perthnasoedd lle'r oedd trais domestig yn rheswm mawr dros dynnu'r plentyn a lle roedd y person a oedd wedi cyflawni'r trais wedi mynd i'r llys gyda nhw fel eu bod yn teimlo dan bwysau i beidio â dweud yr holl wirionedd.

Lleoliadau asesu rhianta preswyl a lleoliadau maethu rhiant a phlentyn

Gofynnir i rai rhieni geni fynychu lleoliad asesu rhianta, fel arfer am 12 wythnos, mewn uned breswyl. Yn ystod y lleoliad, mae'r rhieni'n cael eu gwylio'n agos gan weithwyr proffesiynol annibynnol, a fydd wedyn yn adrodd ar ansawdd y gofal a ddarperir i'r plentyn. Gellir defnyddio'r adroddiadau fel tystiolaeth yn y llysoedd.

Cododd rhieni geni a gweithwyr proffesiynol y trydydd sector bryderon am rai lleoliadau asesu. Clywsom mai ychydig iawn o breifatrwydd sydd gan rieni geni, a'u bod yn cael eu gwylio gan deledu cylch cyfyng drwy'r dydd a thrwy'r nos. Dywedodd rhai menywod ifanc wrthym eu bod wedi profi gwrthdaro a bwlio gan breswylwyr eraill. Roedd llawer yn teimlo nad oedd y lleoliadau yn rhoi llawer o obaith iddynt y byddent yn gallu cadw eu plentyn ac, yn aml, roeddent yn eu tynnu oddi wrth eu rhwydweithiau cymorth, a oedd wedyn yn cyfrif yn eu herbyn yn ystod achosion llys. Clywsom nad oes gan rieni geni unrhyw ddewis yn aml ond rhoi'r gorau i'w llety pan fyddant yn symud i ganolfan asesu rhieni.

Clywsom adborth mwy cadarnhaol am leoliadau maethu rhiant/babi, lle bydd rhiant a babi'n aros gyda rhiant maeth, neu fel arall, fel y gall y rhiant gael cymorth cofleidiol a chyngor ar ofalu am ei blentyn. Fodd bynnag, ychydig iawn o leoliadau o'r fath sydd yng Nghymru.

Ein barn ni

Achosion gofal

Rydym yn cydnabod yr heriau mawr iawn mae gweithwyr cymdeithasol yn eu hwynebu wrth weithio gyda theuluoedd agored i niwed ar ffiniau gofal. Mae tensiwn rhwng ceisio lleihau nifer y plant mewn gofal yn ddiogel a'r realiti sy'n wynebu gweithwyr proffesiynol a fydd yn byw gyda'r canlyniadau os na fyddant yn ceisio tynnu plentyn oddi ar ei rieni geni a bod plentyn yn cael ei niweidio - neu'n waeth - o ganlyniad. Gall pardduo gweithwyr cymdeithasol yn y cyfryngau ac mewn mannau eraill olygu bod gweithwyr cymdeithasol yn llai parod i gymryd

risgiau cadarnhaol i gadw teuluoedd gyda'i gilydd. Dros amser, gall hyn effeithio ar faint o bobl sydd eisiau bod yn weithwyr cymdeithasol neu faint o weithwyr cymdeithasol sydd eisiau aros yn eu swyddi.

Lleoliadau asesu rhianta preswyl a lleoliadau maethu rhiant a phlentyn

Rydym wedi ein syfrdanu gan brofiadau nifer o'r rhieni geni y bu i ni siarad â nhw a oedd wedi cael eu rhoi mewn canolfan breswyl asesu teulu. Nid ydym yn argyhoeddedig bod angen cynnal yr asesiadau hyn mewn ffordd sy'n gwadu cymaint o breifatrwydd i rieni geni. Yn seiliedig ar yr hyn a glywsom, nid yw'n syndod i ni bod rhai rhieni'n dweud bod y lleoliadau hyn yn peri trawma mawr iddynt.

Rydym hefyd yn deall pryderon rhai rhieni geni a gweithwyr proffesiynol y gallai canolfannau asesu preswyl i deuluoedd fod â disgwyliadau afrealistig o rieni newydd. Ni chredwn ei fod yn iawn y bydd llawer o rieni geni yn cael eu hanfon i ganolfannau sydd ymhell o'u cartrefi chwaith. Mae'n amlwg bod hyn yn tynnu cefnogaeth emosiynol ac ymarferol oddi arnynt, a allai wedyn gyfrif yn eu herbyn yn ystod achos llys. Ac fel pe na bai'r broses eisoes yn ddigon anodd, cawsom ein syfrdanu y gallai rhieni geni golli eu tai cymdeithasol o ganlyniad i'r lleoliadau.

Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gomisiynu adolygiad annibynnol o effeithiolrwydd ac argaeledd lleoliadau asesu rhianta. Dylai'r adolygiad ystyried moeseg, defnydd a gwerth am arian lleoliadau preswyl a lleoliadau maethu rhiant a phlentyn, a nodi pa newidiadau y gellir eu gwneud i wella'r broses i deuluoedd, ac unrhyw rwystrau sydd angen eu goresgyn er mwyn cymryd y camau hynny. Dylai'r adolygiad annibynnol gyflwyno ei adroddiad erbyn mis Rhagfyr 2023 fan bellaf.

4. Mewn gofal

Diwygiadau i wella ansawdd gwasanaethau a chymorth i blant mewn gofal.

Cael eu clywed ac eiriolaeth i blant mewn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal

Cael eu clywed a'r 'cynnig gweithredol' o eiriolaeth

Dywedodd llawer o bobl ifanc wrthym nad yw pobl ifanc mewn gofal yn cael eu clywed, nac yn cael y cyfle i fod yn rhan o benderfyniadau am eu bywydau. Clywsom y farn hon amlaf am leoliadau maethu neu lety, gan y bobl ifanc eu hunain a chan weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda phlant sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Mae gan awdurdodau lleol ddyletswydd gyfreithiol i ddarparu gwasanaethau eiriolaeth sy'n seiliedig ar faterion i 'blant sy'n derbyn gofal', 'plant mewn angen' a'r 'rhai sy'n gadael gofal'. Mae hyn fel bod rhywun yno i'w helpu i gael eu clywed. Dylai'r hawl hon fod yn cael ei hesbonio i blant a phobl ifanc drwy 'gynnig gweithredol', sef pan fydd eu gweithiwr cymdeithasol yn mynd ati i'w hatgyfeirio i'w darparwr eiriolaeth lleol. Mae eiriolaeth sy'n seiliedig ar faterion yn wasanaeth eiriolaeth tymor byr sydd ar gael i bobl ifanc i'w helpu gyda phroblemau neu sefyllfaoedd penodol.

Clywsom gefnogaeth gyffredinol i wasanaethau eiriolaeth annibynnol, gan gynnwys gan y bobl ifanc eu hunain. Fodd bynnag, clywsom hefyd nad yw'r model eiriolaeth presennol yn gweithio cystal ag y gallai. Clywsom fod y cynnig gweithredol ei hun yn aml yn cael ei wneud pan fydd plentyn newydd gael ei dynnu oddi ar ei rieni geni, sy'n amser trawmatig i blant. Yn hytrach, dywedodd pobl wrthym y dylai'r cynnig gweithredol gael ei wneud yn rheolaidd drwy gydol cyfnod y plentyn mewn gofal.

Dywedodd gwahanol grwpiau o bobl ifanc a gweithwyr proffesiynol wrthym y byddai'n well pe bai gan blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal eiriolwr mwy hirdymor ac, yn ddelfrydol, un eiriolwr y gallent ddatblygu perthynas hirdymor ag ef neu hi - model 'optio allan'.

Fodd bynnag, roedd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol yn anghytuno, a dywedwyd wrthym y byddai'n ychwanegu "haen arall o gyfieithu" at y broses o weithio gyda phlant a phobl ifanc.

Eiriolaeth ymweliad preswyl

Clywsom bryderon penodol am wasanaethau eiriolaeth i blant mewn gofal preswyl. Mae eiriolaeth yn arbennig o bwysig i'r plant hyn gan y gallant fod yn llawer mwy agored i niwed ac ynysig, ac felly'n wynebu risg o niwed neu gamdriniaeth. Cymhlethdod arall yw nad yw hyd at 25% o blant mewn cartrefi preswyl yng Nghymru yn dod o awdurdodau lleol yng Nghymru, felly ni fyddai ganddynt o reidrwydd yr un hawliau i eiriolaeth â phlant o Gymru.

Er mwyn cefnogi'r plant hyn, mae gan rai cartrefi preswyl eiriolwyr penodedig ar gyfer pob plentyn yn y cartref preswyl. Gelwir y math hwn o eiriolaeth yn 'eiriolaeth ymweliad preswyl'. Mae'r eiriolwr sy'n ymweld yn gweithio i feithrin perthynas gyda'r plant a'r bobl ifanc, yn ateb unrhyw gwestiynau sydd ganddynt am eu gofal, yn helpu i ddatrys anghydfodau ac yn cysylltu â gwasanaethau eiriolaeth eraill lle bo angen. Fodd bynnag, er bod gan bob cartref preswyl sy'n cael ei reoli gan yr awdurdod lleol eiriolwyr sy'n ymweld, nid oes gan y rhan fwyaf o gartrefi preswyl a reolir yn annibynnol eiriolwyr o'r fath.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #9

Rhoi i blant mewn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal yr hawl statudol i gymorth eiriolaeth hirdymor drwy eiriolwr penodedig ar sail 'optio allan'. Byddai eiriolwr yn cael ei neilltuo i bob plentyn pan fyddai'n mynd i mewn i'r system ofal i ddarparu cymorth eiriolaeth hirdymor ar draws ystod o faterion, a byddai'n parhau hyd nes y byddai'r plentyn yn gorffen bod yn 'ymadawr gofal'. Gallai plant a phobl ifanc optio allan (ac yna optio i mewn yn ddiweddarach) pe byddent am wneud hynny.

Gall eiriolwyr gynghori plant, helpu i sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed a darparu cefnogaeth emosiynol. Mae plant yn y system ofal wedi dweud wrthym eu bod yn teimlo'n ddi-rym, ac nad oes ganddynt unrhyw lais yn y penderfyniadau am eu bywydau. Mae sicrhau bod y grŵp hwn o blant yn cael ei glywed yn bwysig iawn.

Deallwn fod y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol yn poeni am ddod â mwy o weithwyr proffesiynol i fywyd plentyn. Fodd bynnag, rydym wedi dweud y byddwn yn blaenoriaethu barn plant a phobl ifanc yn ein gwaith. Ac maent wedi dweud wrthym, yn gryf, dro ar ôl tro, nad yw'r gwasanaethau statudol yn gwrando arnynt. Maent eisiau o leiaf un person y gallant ddatblygu perthynas hirdymor ag ef neu hi, sydd yno i eirioli drostynt a'u helpu i lywio system

nad oes ganddynt lawer o reolaeth drosti yn aml. Hyd nes y bydd gweithwyr cymdeithasol yn gallu gwneud hynny iddynt, rhaid i ni ddarparu dewis arall.

Felly, rydym yn argymell y dylai pob plentyn mewn gofal fod â hawl statudol i eiriolaeth hirdymor ar sail optio allan drwy eiriolwr penodedig ar y pwynt y maent yn mynd i mewn i'r system ofal.

Mae'r pryderon a godwyd gan randdeiliaid mewn perthynas â gwasanaethau eiriolaeth i blant mewn gofal preswyl, sy'n cynnwys rhai o'n plant mwyaf agored i niwed, yn peri gofid i ni.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru wneud eiriolaeth ymweliad preswyl yn amod cofrestru ar gyfer cartrefi gofal preswyl i blant yng Nghymru. Dylai Llywodraeth Cymru hefyd weithio gyda llywodraethau eraill y DU i sicrhau bod pob plentyn sy'n hanu o'r tu allan i Gymru ond sydd wedi'i leoli mewn cartref gofal preswyl yng Nghymru yn cael cynnig eiriolwr unigol hefyd.

Gofal maeth

Argaeledd ac ansawdd lleoliadau maethu

Ar 31 Mawrth 2022, roedd 69.4% o blant mewn gofal mewn gofal maeth. Fodd bynnag, clywsom nad oes digon o leoliadau maethu o ansawdd da, a bod awdurdodau lleol yn ei chael hi'n anodd dod o hyd i leoliadau addas i ddiwallu anghenion plant a phobl ifanc. Mae costau delio â'r pandemig, costau byw cynyddol a chymhlethdod a niferoedd cynyddol yr achosion o blant mewn gofal i gyd wedi gwaethygu'r prinderau.

Er i ni glywed rhai profiadau cadarnhaol am leoliadau maethu gan bobl ifanc, roedd llawer o'r hyn a glywsom gan bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn llai cadarnhaol. Dywedodd llawer o bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal wrthym fod o leiaf un o'u lleoliadau maethu o ansawdd gwael. Dywedodd gwahanol bobl wrthym fod un neu fwy o'u gofalwyr wedi bod yn amhroffesiynol, yn gamdriniol yn emosiynol, yn gamdriniol yn rhywiol neu hyd yn oed yn dreisgar.

Roedd y rhan fwyaf o bobl yn cytuno y dylai plant gael eu lleoli mor agos â phosibl i ble y cawsant eu cymryd i ofal, oni bai y byddai gwneud hynny'n cyflwyno risg ddifrifol i ddiogelwch y plentyn. Yn anffodus, roedd llawer o'r dystiolaeth a gawsom yn awgrymu bod plant yn aml yn cael eu lleoli ymhell o'u cartrefi neu eu lleoliadau blaenorol gan nad oedd unrhyw leoliadau o ansawdd yn eu hardal leol. Gall hefyd achosi risgiau diogelu os nad yw awdurdodau lleol yn dilyn canllawiau

ynghylch lleoliadau y tu allan i'r ardal yn ddigon agos. Gall wneud y lleoliad yn llawer mwy costus.

Roedd gweithwyr proffesiynol yn cytuno mai lleoliadau hirdymor sy'n cynnig y sefydlogrwydd gorau i bobl ifanc. Fodd bynnag, clywsom fod plant yn aml yn cael eu symud o un gofalwr maeth i'r llall. Roedd y rhan fwyaf o'r bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal y bu i ni siarad â nhw wedi symud rhwng o leiaf bum lleoliad maethu yn ystod eu plentyndod. Dywedodd un wrthym ei fod wedi cael ei symud 21 o weithiau. Yn aml, byddai'r symudiadau hyn yn digwydd ar fyr rybudd, neu byddai'n gwbl ddirybudd. Mae newid lleoliad maeth yn aml yn golygu symud ysgolion a gadael grwpiau ffrindiau newydd, a all fod yn brofiad annifyr a gofidus iawn.

Cynigion ar gyfer cofrestr genedlaethol o ofalwyr maeth

Tîm cenedlaethol yng Nghymru yw Consortiwm Comisiynu Plant Cymru (y cyfeirir ato fel y 4 C), ac mae'n gweithio i gefnogi timau comisiynu awdurdodau lleol Cymru. Maent wedi datblygu cronfa ddata gyda'r nod o helpu i baru plant mewn gofal â lleoliadau maethu addas. Fodd bynnag, dywedodd rhai gweithwyr proffesiynol wrthym nad yw'r gronfa ddata'n gweithio'n dda iawn gan nad yw'n dangos pob lleoliad sydd ar gael ac nad yw bob amser yn gyfredol.

Galwodd rhai rhanddeiliaid hefyd am 'Gofrestr Genedlaethol o Ofalwyr Maeth', a fyddai'n:

1. **Gwella diogelu plant mewn gofal**. Byddai'n rhaid i ofalwyr maeth sydd wedi'u cymeradwyo naill ai gan awdurdodau lleol neu gan ddarparwyr annibynnol gofrestru gyda Gofal Cymdeithasol Cymru, yr un fath â rolau eraill sydd â chysylltiad dyddiol sylweddol â phlant, megis gweithwyr cymdeithasol a gweithwyr proffesiynol sy'n gweithio mewn cartrefi plant.

2. **Gwella'r darlun cenedlaethol o leoliadau maethu yng Nghymru.** Byddai angen i ofalwyr maeth roi gwybodaeth benodol i Gofal Cymdeithasol Cymru, gan gynnwys eu lleoliad a nifer y lleoliadau y gallant eu darparu. Byddai hyn yn helpu i roi darlun cenedlaethol o'r holl leoliadau maethu sydd yng Nghymru sydd â gofalwyr maeth cofrestredig.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym fod Llywodraeth Cymru yn awyddus i archwilio'r cynnig ar gyfer cofrestr genedlaethol o ofalwyr maeth, ond awgrymodd efallai na fydd yn uchel ar restr blaenoriaethau Llywodraeth Cymru.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #10

Mandadu pob gofalwr maeth i gofrestru'n uniongyrchol gyda Gofal Cymdeithasol Cymru, yn unol â rolau eraill sydd â chyswllt dyddiol sylweddol â phlant, a chreu cofrestr genedlaethol o'r holl leoliadau maethu a gofalwyr maeth cymeradwy ledled yr awdurdod lleol a'r sector annibynnol.

Mae prinder cenedlaethol o leoliadau gofal maeth o ansawdd. Weithiau, nid oes gan awdurdodau lleol unrhyw ddewis ond anfon plant y tu allan i'w hardal enedigol – sy'n gallu cyflwyno risgiau diogelu ychwanegol - neu i leoliadau y gwyddant na fyddant yn iawn i'r plentyn. Mae hyn yn arwain at oblygiadau enfawr i blant mewn gofal ac yn rhoi pwysau ychwanegol ar gyllid awdurdodau lleol, sydd eisoes dan bwysau.

Clywsom dystiolaeth ofidus gan rai pobl ifanc am y trawma a brofwyd ganddynt mewn gofal maeth. Clywsom am lawer o achosion o blant sydd wedi cael eu symud sawl gwaith o un lleoliad maethu i'r llall, a chlywsom am ba mor ansefydlog y gall y symudiadau hynny fod.

Byddai cofrestr ledled Cymru yn gam sylweddol ymlaen i wella'r trosolwg cenedlaethol sydd gennym o leoliadau maethu. Ni fydd hyn ar ei ben ei hun yn rhoi i bob plentyn mewn gofal y gofalwr maeth o ansawdd uchel yr haedda. Ond byddai cofrestr genedlaethol yn gam mawr iawn i'r cyfeiriad cywir. Rydym yn annog Llywodraeth Cymru i ddatblygu'r gofrestr gyda'r brys y mae'n ei haeddu.

Credwn fod y syniad y tu ôl i'r gronfa ddata ar-lein o leoliadau maethu a ddarperir gan y '4 C' yn un da iawn. Fodd bynnag, mae'n amlwg nad yw'r gronfa ddata'n gweithio mor effeithiol ag y gallai.

Felly, rydym hefyd yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gynnal adolygiad o gronfa ddata'r 4 C gyda mewnbwn ymarferwyr rheng flaen cyn gynted â phosibl ac ochr yn ochr â sefydlu cofrestr genedlaethol ar gyfer gofalwyr maeth.

Materion pwysig eraill

Ysgolion

Pa mor dda mae plant yn gwneud mewn profion ac arholiadau

Mae gwasanaethau addysg yn rhiant corfforaethol, ac mae ganddynt gyfrifoldeb i hyrwyddo cyflawniad addysgol plant mewn gofal, i'w diogelu ac i hyrwyddo eu lles.

Mae Llywodraeth Cymru wedi bod â nifer o bolisïau a strategaethau proffil uchel i gefnogi cyrhaeddiad addysgol plant sy'n derbyn gofal, megis y Grant Amddifadedd Disgyblion. Fodd bynnag, er bod y polisïau a'r uchelgeisiau hyn ar waith, nid yw plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal wedi gwneud cystal mewn arholiadau o gymharu â disgyblion sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim a phob disgybl yn 2017, 2018 a 2019.

Ffigur 4.1: Canran y plant sy'n cyrraedd trothwy lefel 2 yn cynnwys Cymraeg/Saesneg a Mathemateg yng nghyfnod allweddol 4

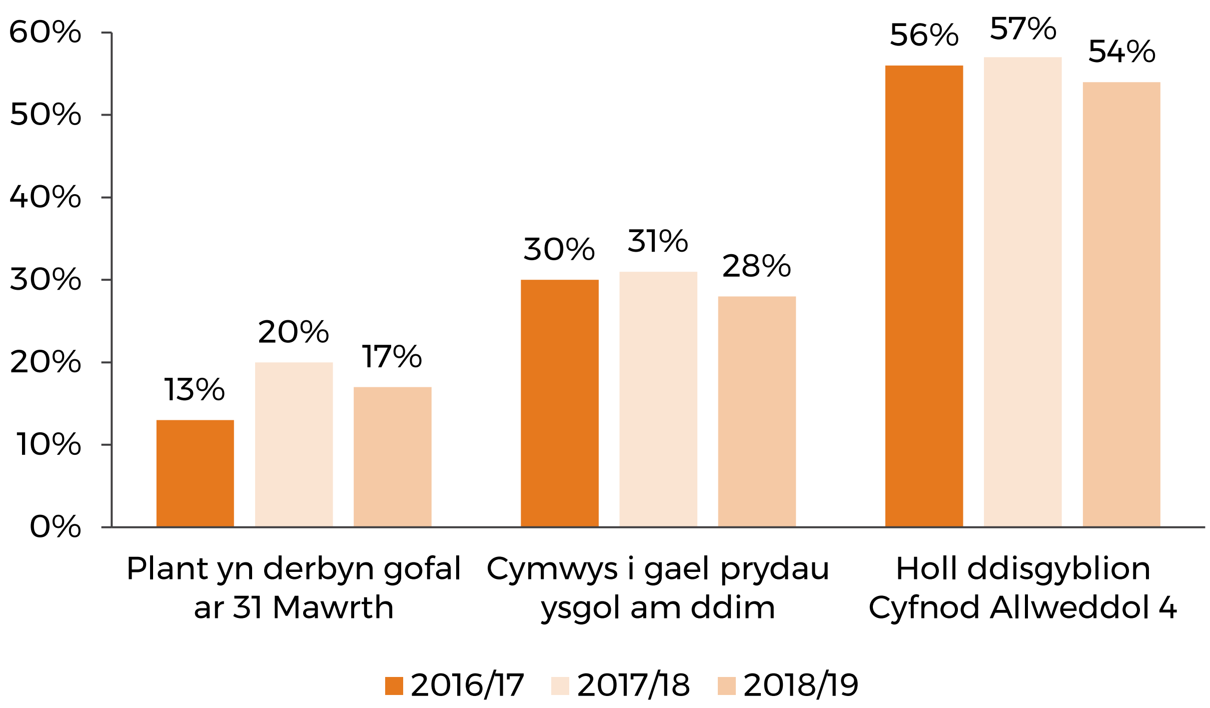

Profiadau plant a phobl ifanc o ysgolion

Mae canllawiau 2017 Llywodraeth Cymru, 'Gwneud Gwahaniaeth', yn nodi rolau a chyfrifoldebau'r person dynodedig mewn ysgolion ar gyfer plant sy'n derbyn gofal'. Fodd bynnag, mae'r hyn a ddywedodd pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal wrthym yn awgrymu bod yr arfer gorau a nodir yn y canllawiau hynny'n cael ei ddilyn fel mater o drefn mewn ysgolion.

Clywsom fod gweithwyr cymdeithasol a gweithwyr proffesiynol eraill yn dod i'r ysgol yn rheolaidd, gan wisgo bathodynnau enw neu fel arall yn ei gwneud yn amlwg bod y plentyn mewn gofal, gan waethygu ymhellach y stigma a'r bwlio

mae rhai dysgwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn eu hwynebu yn yr ysgol. Roedd rhai pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol yn teimlo nad yw ysgolion bob amser yn cefnogi dysgwyr yn y ffordd iawn, a dywedodd eraill wrthym nad yw rhai ysgolion yn ddigon uchelgeisiol ar gyfer dysgwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Dylai awdurdodau lleol wneud popeth o fewn eu gallu i leihau'r tarfu ar addysg y plentyn, gan gynnwys gwneud popeth y gallant i gadw plentyn yn yr un ysgol, os mai dyna sydd o'r budd pennaf iddo. Fodd bynnag, mae plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn symud ysgolion yn rheolaidd, a chlywsom y gall hyn fod yn brofiad trawmatig. Dywedodd rhai o'r rhai sy'n gadael gofal wrthym eu bod yn ei chael yn anodd iawn gwneud ffrindiau hirdymor ac adeiladu rhwydwaith cymorth. Roedd gweithwyr proffesiynol o'r un farn.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym fod Gweinidog y Gymraeg ac Addysg yn ymwybodol o bryderon pobl ifanc am ysgolion, ac y byddai'n bwrw ymlaen â'r materion hynny ar ran Llywodraeth Cymru.

Chwaraeon a gweithgareddau allgyrsiol eraill

Dywedodd pobl ifanc wrthym fod chwaraeon a gweithgareddau allgyrsiol eraill yn bwysig iawn iddynt. Roeddent yn eu helpu i wneud cysylltiadau â phlant eraill, yn rhoi ymdeimlad o berthyn iddynt ac yn gyfle i ryddhau emosiynau. Roedd gweithwyr proffesiynol o'r un farn. Fodd bynnag, mae dysgwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn wynebu rhwystrau wrth gymryd rhan mewn gweithgareddau allgyrsiol gan gynnwys chwaraeon, megis cost neu gael caniatâd gan weithwyr cymdeithasol i fynd ar deithiau neu i gymryd rhan mewn gweithgareddau.

Gofal preswyl

Ffigur 4.2: Canran y bobl ifanc 11-16 oed â phrofiad o ofal a gafodd eu bwlio yn ystod y mis neu ddau diwethaf yn ôl statws gofal

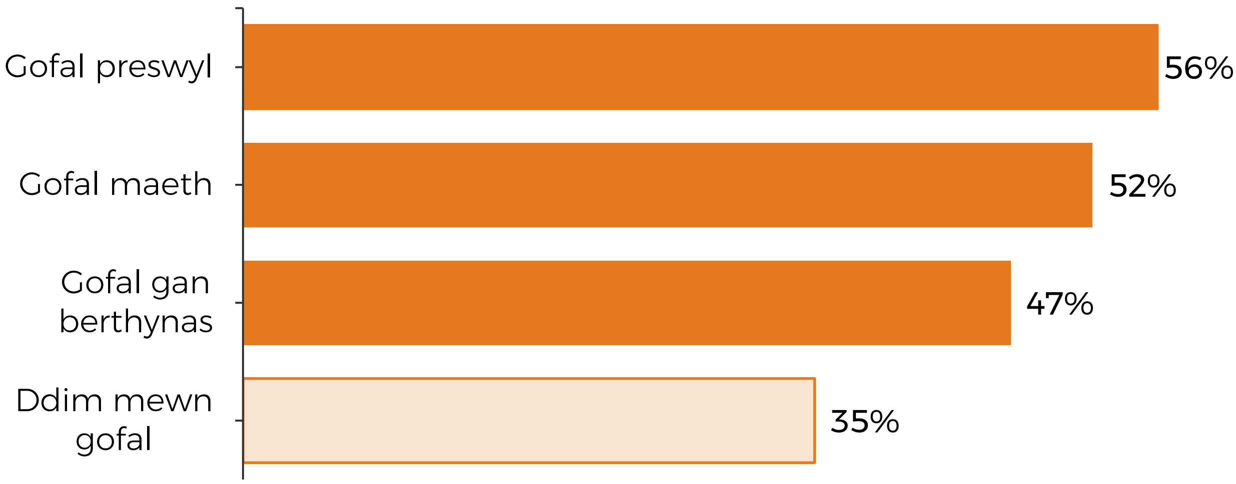

Ar 31 Mawrth 2022, roedd 8.3% o blant dan ofal awdurdodau lleol yng Nghymru wedi'u lleoli mewn gofal preswyl. Bydd hyn yn cynnwys rhai o'r plant mwyaf agored i niwed yn y system ofal.

Clywsom bryderon am brofiadau pobl ifanc mewn gofal preswyl, gan gynnwys arferion diogelu gwael, ac am bobl ifanc yn cael eu trin yn llai ffafriol na phlant mewn gofal maeth. Roedd eraill yn mynegi pryderon nad oes gan staff gofal preswyl y gwerthoedd cywir ar gyfer gwaith yn y sector, neu fod angen hyfforddiant ychwanegol arnynt.

Clywsom fod y gweithlu gofal preswyl yn wynebu heriau mawr iawn. Roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn cytuno bod angen hyfforddiant ychwanegol ar staff gofal preswyl, yn enwedig i'w helpu i ddeall materion trawma ac ymlyniad. Dywedodd eraill wrthym nad yw rhai pobl yn gwerthfawrogi'r gwaith sy'n cael ei wneud gan staff gofal preswyl, a bod hyn yn golygu bod llawer o staff yn gadael, sy'n peri gofid i bobl ifanc.

Gofal gan berthynas

Gofal gan berthynas yw pan fo plentyn yn byw yn llawn amser neu'r rhan fwyaf o'r amser gyda pherthynas neu ffrind agos i'r teulu. Gall trefniadau gofal gan berthynas fod yn anffurfiol (h.y. heb ymwneud y llysoedd), neu gallant fod yn ffurfiol. Clywsom gan weithwyr proffesiynol fod cynnydd wedi bod yn nifer y lleoliadau gofal gan berthynas yn ddiweddar.

Clywsom alwadau am i ofalwyr sy'n berthnasau gael yr un lefel o gymorth â gofalwyr maeth. Pan na all aelod o'r teulu fodloni'r safonau uchel iawn y mae'n rhaid i ofalwyr maeth eu bodloni i gael eu 'cymeradwyo', ond y byddai cael ei leoli gyda'r aelod hwnnw o'r teulu er budd pennaf y plentyn, nid yw'r aelod o'r teulu yn cael yr un lefelau o gymorth ariannol â gofalwyr maeth.

Fodd bynnag, clywsom bryderon hefyd am drefniadau gofal gan berthynas. Dywedodd rhai rhieni geni wrthym fod y gwasanaethau cymdeithasol yn chwilio am ofalwyr sy'n berthnasau yn nheulu'r plentyn, a all achosi dadleuon yn anfwriadol rhwng aelodau'r teulu. Dywedodd rhieni geni eraill nad yw'r aelodau hynny o'r teulu weithiau'n gallu gofalu am y plentyn yn iawn, ac awgrymodd rhai gweithwyr proffesiynol fod aelodau o'r teulu weithiau dan bwysau i ofalu am blant pan na allant wneud hynny mewn gwirionedd.

Dileu elw preifat o ofal plant

Mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu atal cwmnïau annibynnol rhag gwneud elw o ofalu am blant mewn gofal. Yr 'agenda ddileu' yw'r enw ar hyn. Roedd yr holl bobl ifanc a oedd â phrofiad o fod mewn gofal y bu i ni yn siarad â nhw yn cefnogi'r

polisi hwn. Roedd gweithwyr proffesiynol, academyddion a sefydliadau hefyd yn gefnogol ar y cyfan.

Fodd bynnag, roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn poeni sut y byddai'r cynlluniau'n gweithio yn ymarferol. Credent y gallai'r agenda ddileu ei gwneud hi'n fwy heriol nag erioed i ddod o hyd i leoliadau addas i blant. Clywsom fod angen rhoi newidiadau mor fawr â hyn ar waith dros gyfnod o 10 i 15 mlynedd, nid dros 5 mlynedd fel y nodir yn y cynlluniau presennol.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym mai dileu elw o ofal plant yw un o brif ymrwymiadau'r Llywodraeth, gan alw'r farchnad bresennol yn anghynaliadwy a chan gydnabod barn pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal ar fod yn gyfleoedd i wneud elw. Derbyniodd y Dirprwy Weinidog fod pryderon am weithredu'r polisi, a dywedodd fod Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid o £68 miliwn dros y tair blynedd nesaf i helpu i dyfu darpariaeth awdurdodau lleol a nid-er-elw.

Materion diogelwch a hawliau

Llety anghofrestredig

'Llety anghofrestredig' yw'r term a ddefnyddir fel arfer gan weithwyr proffesiynol ar gyfer lleoedd i fyw lle y dylai'r darparwr roi 'gofal' i blentyn o dan 18 oed, ond nad yw wedi'i gofrestru gydag Arolygiaeth Gofal Cymru. Mae lleoli plant mewn gofal mewn llety anghofrestredig yn anghyfreithlon. Er hynny, mae mwy a mwy o blant yn byw mewn lleoliadau anghofrestredig yng Nghymru.

Clywsom bryderon am y cynnydd hwn a'r effaith y mae hyn yn ei chael ar blant a phobl ifanc. Dywedodd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol wrthym eu bod yn wynebu heriau digynsail ynghylch y defnydd o leoliadau anghofrestredig, ac nad oes unrhyw un am wneud hyn, ac mai dyma'r dewis olaf. Y dewis arall, meddent, yw gyrru o gwmpas gyda'r plentyn yng nghar y gweithiwr cymdeithasol. Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym fod lleoliadau anghofrestredig yn digwydd oherwydd argyfwng a phrinder lleoliadau o ansawdd da i blant.

Llety heb ei reoleiddio

Mae gwasanaethau sy'n darparu llety i blentyn neu berson ifanc ond nad ydynt yn darparu 'gofal' iddynt yn cael eu galw'n 'llety heb ei reoleiddio'. Mae llety heb ei reoleiddio yn gyfreithlon yng Nghymru os yw'r awdurdod lleol yn credu bod angen *cymorth* ar y person ifanc, ond nad oes angen *gofal* arno. Mae llety â chymorth a thai â chymorth yn fathau o lety heb ei reoleiddio. Mae

amgylcheddau llai cefnogol, megis llety gwely a brecwast, AirBnBs a hosteli, hefyd yn enghreifftiau o 'lety heb ei reoleiddio'.

Clywsom bryderon am lety heb ei reoleiddio nad yw'n darparu cymorth, yn enwedig i blant sy'n dal i fod mewn gofal. Dywedodd rhai pobl ifanc a dreuliodd amser mewn llety heb ei reoleiddio megis hosteli a llety gwely a brecwast wrthym nad oeddent yn teimlo'n ddiogel yno. Roedd rhai gweithwyr proffesiynol yn poeni hefyd, gan ddweud wrthym fod llawer o blant mewn llety heb ei reoleiddio yn arbennig o agored i niwed.

Roedd rhai sefydliadau am wneud pob llety heb ei reoleiddio yn anghyfreithlon yng Nghymru i blant mewn gofal. Fodd bynnag, roedd eraill yn anghytuno, gan ddweud wrthym fod gwahaniaeth mawr rhwng llety â chymorth o ansawdd da a mathau eraill o lety heb eu rheoleiddio a allai fod yn anniogel, megis llety gwely a brecwast.

Pwysleisiodd y Dirprwy Weinidog wrthym na allai weld unrhyw amgylchiadau lle dylai plentyn o dan 16 oed gael ei roi mewn llety heb ei reoleiddio. Ychwanegodd fod Llywodraeth Cymru yn ymwybodol bod lleoliadau heb eu rheoleiddio ar gyfer plant dan 16 oed wedi eu gwahardd yn Lloegr, a dywedodd wrthym ei bod am weld a oes unrhyw ganlyniadau anfwriadol o wneud hynny.

Llety diogel a Gorchmynion Amddifadu o Ryddid (DoLs)

Gall plant gael eu hamddifadu o'u rhyddid am resymau lles neu oherwydd bod risgiau i'w diogelwch. Gorchymyn Amddifadu o Ryddid (DoL) yw'r enw ar hyn. Mae mwy a mwy o DoLs yng Nghymru. Mae'n ymddangos bod hyn yn digwydd am nad oes digon o lety diogel addas.

Clywsom rai pryderon cryf am y defnydd o DoLs. Dywedodd rhai gweithwyr cyfreithiol proffesiynol wrthym nad ydym yn gwybod llawer mewn gwirionedd am sut mae DoLs yn cael eu defnyddio, a faint o blant sy'n cael eu hamddifadu o'u rhyddid. Dywedodd un barnwr wrthym fod DoLs wedi cyrraedd pwynt argyfwng yng Nghymru. Dywedodd nad ydych chi'n rhoi rhywun o dan orchymyn amddifadu o ryddid oni bai bod y sefyllfa wedi cyrraedd pwynt argyfwng.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym mai DoLs yw un o'r materion anoddaf y bu'n rhaid iddi ddelio ag ef yn ei swydd. Dywedodd ei fod yn arwydd o'r prinder difrifol o lety diogel yng Nghymru. Aeth ymlaen i nodi bod Llywodraeth Cymru wedi darparu £4.8 miliwn i ddatblygu darpariaeth amgen ar gyfer plant ag ymddygiadau arbennig o gymhleth.

Plant ar goll

Yn 2020, roedd 39% o’r holl achosion o blant ar goll yng Nghymru yn cynnwys plant sy’n derbyn gofal, er bod plant sy’n derbyn gofal yn cyfrif am lai na 2% o’r boblogaeth plant.

Clywsom bryderon am blant sy’n mynd ar goll o ofal, ac i ba raddau y siaredir â nhw ar ôl iddynt ddychwelyd i gael gwybod beth sydd wedi digwydd. Clywsom alwadau am i gyfweliadau dychwelyd annibynnol fod yn ofyniad cyfreithiol, am arweiniad cryfach i ymarferwyr ar blant sydd ar goll, ac am i Lywodraeth Cymru gyhoeddi data am blant sydd ar goll bob blwyddyn.

Ein barn ni

Ysgolion

Mae gan ysgolion y potensial i fod yn angor i lawer o blant mewn gofal, gan ddarparu cysondeb a sefydlogrwydd i blant sy’n profi aflonyddwch a newid yn eu bywydau. Yn anffodus, mae’r hyn a glywsom gan bobl ifanc yn awgrymu nad yw hyn yn digwydd i lawer o blant: straeon am weithwyr proffesiynol yn cynnal cyfarfodydd amdanynt yn yr ysgol ac yn gwisgo bathodynnau enw, gan ei gwneud yn amlwg i bawb eu bod mewn gofal. Straeon am gael eu trin yn wahanol: athrawon yn or-ofalus o’u cwmpas, yn ofni siarad â nhw am eu profiad gofal; straeon am gael eu tanbrisio, am ddiffyg ffydd ynddynt neu am gael eu camddeall.

Ochr yn ochr â phrofiadau bob dydd plant o’r ysgol, nid yw’n dderbyniol nad yw plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn gwneud cystal mewn arholiadau â phlant eraill, er nad eu bai nhw yw hyn. Nid yr ysgolion unigol sydd ar fai am lawer o’r rhesymau am hyn chwaith - megis gorfodi plant i symud ysgolion, y trawma mae llawer o blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn ei gario gyda nhw, neu ansawdd eu lleoliadau gofal. Er hynny, mae’n amlwg bod gwahaniaeth mawr rhwng profiadau pobl ifanc a chanllawiau Llywodraeth Cymru ynghylch yr hyn y dylai ysgolion fod yn ei wneud i helpu disgyblion sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ymgynghori ag Estyn a rhanddeiliaid allweddol eraill i archwilio’r canlyniadau cyrhaeddiad diweddaraf sy’n ymwneud â phlant sydd â phrofiad o fod mewn gofal, darganfod pa mor dda mae ysgolion yn dilyn canllawiau Llywodraeth Cymru, a sut y bydd Llywodraeth Cymru ac eraill yn gwella profiadau ysgol plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Gofal preswyl

Deallwn y gall plant mewn cartrefi gofal preswyl fod yn arbennig o agored i niwed. Nodwn farn pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol y gall y plant hynny deimlo nad ydynt yn cael yr un cyfleoedd â phlant mewn gofal maeth. Gallwn hefyd weld y pwynt nad oes digon o hyfforddiant yn cael ei roi i rai staff gofal preswyl, ac nid yw ansawdd y gofal a ddarperir i blant cystal ag y gallai fod. Bydd cynlluniau Llywodraeth Cymru i ddileu elw o ofal plant yn cael effaith fawr iawn ar y sector gofal preswyl; byddwn yn cadw llygad barcud ar sut mae'r newid polisi pwysig iawn hwn yn gweithio yn ymarferol ledled y Senedd.

Gofal gan berthynas

Deallwn y galwadau gan rai i ofalwyr sy'n berthnasau gael yr un lefelau o gymorth – yn ariannol neu fel arall – â gofalwyr maeth. Credwn ei bod yn well, yn y rhan fwyaf o achosion, i blant aros gydag aelodau o'r teulu sy'n barod ac yn abl - gyda chymorth - i ofalu amdanynt, yn hytrach na chael eu rhoi mewn lleoliadau gofal maeth neu breswyl.

Fodd bynnag, rydym hefyd yn poeni efallai na fydd rhai gofalwyr sy'n berthnasau yn gallu darparu'r gofal mae plant yn ei haeddu ac, mewn rhai achosion, efallai y bydd pwysau yn cael ei roi arnynt i wneud hynny. Mae angen mwy o waith i ddeall yn well brofiadau plant mewn gofal gan berthynas, yr heriau sy'n wynebu gofalwyr sy'n berthnasau a'r cymorth sydd ei angen arnynt i ddarparu gofal o ansawdd i blant.

Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ymgynghori â phlant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal, gofalwyr sy'n berthnasau, sefydliadau'r trydydd sector, llywodraeth leol ac eraill i ddeall yn well i ba raddau mae gofal gan berthnasau yn cael ei ddefnyddio fwyfwy fel dewis amgen i leoli plant mewn gofal maeth neu breswyl, profiadau plant mewn gofal gan berthynas ac anghenion cymorth gofalwyr sy'n berthnasau. Fel rhan o'r gwaith hwnnw, dylai Llywodraeth Cymru ymchwilio i'r potensial o ddiwygio drwy reoliadau y meini prawf y mae'n ofynnol i ofalwyr sy'n berthnasau eu bodloni er mwyn bod â'r hawl i gael yr un cymorth ariannol â gofalwyr maeth.

Dileu elw preifat o ofal plant

Rydym yn llwyr gefnogi'r egwyddor o ddileu elw o ofal plant. Fodd bynnag, rydym wedi clywed galwadau brys am fwy o leoliadau o ansawdd i blant. Mae'r dystiolaeth a gawsom yn awgrymu y gallai'r cynlluniau i ddileu elw wneud y

sefyllfa'n waeth fyth yn y tymor byr, wrth i ddarparwyr preifat dynnu lleoliadau yn ôl heb fod lleoliadau trydydd sector neu awdurdodau lleol ar gael i gymryd eu lle.

Rydym yn annog Llywodraeth Cymru i roi sylw manwl i'r pryderon a godwyd gyda ni yn ystod yr ymchwiliad hwn, ac mae'n siŵr yn ei hymgynghoriadau ei hun, ac i gynllunio amserlen weithredu sy'n ystyried y pryderon hynny.

Materion diogelwch a hawliau

Mae'r dystiolaeth a gawsom am y defnydd o lety anghofrestredig, y defnydd o rai mathau o lety heb ei reoleiddio, y cynnydd mewn gorchmynion amddifadu o ryddid a chyfraddau plant mewn gofal sy'n mynd ar goll yn peri gofid mawr i ni. Mae'r plant a'r bobl ifanc sy'n cael eu heffeithio gan y materion hyn yn debygol o fod ymhlith y plant mwyaf agored i niwed yn y wlad. Bydd llawer wedi profi lefelau uchel iawn o drawma, esgeulustod a chamdriniaeth.

Mae'r wladwriaeth yn methu'r plant hyn. Mae'n eu methu drwy eu rhoi mewn llety anghyfreithlon neu lety sy'n sylfaenol anaddas ac amhriodol, gyda lefelau gofal gwael - neu ddim gofal o gwbl. Mae'n methu â diwallu anghenion plant i'r fath raddau fel eu bod yn cael eu hamddifadu o'u rhyddid. Mae'n eu methu pan fyddant yn teimlo nad oes ganddynt ddewis ond mynd ar goll, weithiau dro ar ôl tro, ac nad ydynt bob amser yn cymryd yr amser i ofyn na darganfod pam.

Mae'r defnydd o lety anghofrestredig ar gyfer plant mewn gofal yn anghyfreithlon. Ond eto, mae'n dal i ddigwydd ac ar gynnydd.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru a'r Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol gyhoeddi ar y cyd, heb fod yn hwyrach na mis Rhagfyr 2023, gynllun gweithredu sy'n nodi sut y byddant yn atal y defnydd o lety anghofrestredig anghyfreithlon yng Nghymru.

Deallwn y galwadau am wneud llety heb ei reoleiddio yn anghyfreithlon yng Nghymru ar gyfer plant mewn gofal. Fodd bynnag, gwelwn wahaniaeth amlwg rhwng llety heb ei reoleiddio cefnogol, o ansawdd uchel a llety cwbl amhriodol ac a allai fod yn beryglus, megis llety gwely a brecwast, AirBnBs, a hosteli.

Un broblem fawr yw nad yw data ar gyfer plant mewn gofal yn nodi'r gwahaniaethau rhwng y ddau fath hyn o lety heb ei reoleiddio, felly nid ydym yn gwybod pa mor fawr yw'r broblem mewn perthynas â llety heb ei reoleiddio.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gynnal a chyhoeddi dadansoddiad o'r defnydd o lety heb ei reoleiddio ar draws Cymru ar gyfer plant mewn gofal a'r rhai sy'n gadael gofal hyd at 21 oed. Dylai'r dadansoddiad nodi nifer y plant a phobl ifanc mewn llety heb ei reoleiddio, a dosbarthu

hynny rhwng llety y mae o'r farn sy'n darparu llety a chymorth o ansawdd, a llety nad yw'n gwneud hynny. Ar ôl cwblhau'r dadansoddiad, dylai Llywodraeth Cymru nodi ei safbwynt polisi mewn perthynas â llety heb ei reoleiddio.

Mae unrhyw ddefnydd o orchmynion amddifadu o ryddid yn golygu y bu methiannau rhianta corfforaethol mewn perthynas â'r person ifanc dan sylw. Mae'r diffyg data sydd ar gael ar y defnydd o orchmynion amddifadu o ryddid yng Nghymru yn destun pryder i ni, ynghyd â'r diffyg strategaeth glir i leihau eu defnydd yn y tymor byr gan naill ai awdurdodau lleol neu Lywodraeth Cymru.

Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru fynd ati ar unwaith i ddadansoddi'r defnydd o Orchmynion Amddifadu o Ryddid ledled Cymru dros y 24 mis diwethaf, yn ôl awdurdod lleol sydd â chyfrifoldeb dros y plentyn, oedran y plentyn a hyd y gorchymyn, a dylid ei gyhoeddi erbyn mis Rhagfyr 2023 fan bellaf. Dylai Llywodraeth Cymru a'r Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol gyhoeddi ar y cyd, erbyn mis Rhagfyr 2023 fan bellaf, gynllun gweithredu sy'n nodi sut y byddant yn lleihau'r defnydd o Orchmynion Amddifadu o Ryddid yng Nghymru. Rhaid i'r cynllun gweithredu gynnwys amserlenni a dyraniadau cyllid clir.

Clywsom fod rhai plant a phobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn teimlo nad oes ganddynt ddewis ond defnyddio ymddygiad di-fudd, anniogel neu beryglus i gael eu clywed. Gall rhedeg i ffwrdd fod yn gri am help, yn ddewis olaf neu'n rhywbeth arall yn llwyr. Ond mae hefyd yn beryglus, gan roi'r plentyn mewn perygl o ddioddef niwed neu gam-fanteisio sylweddol. Bydd plant sy'n rhedeg i ffwrdd wedi cymryd y risgiau hynny am reswm. Mae'n amlwg y dylai rhywun sy'n annibynnol ar y system ofal siarad â'r person ifanc i geisio darganfod pam iddo wneud hynny, gyda'r nod o'i gynorthwyo gyda beth bynnag y mae'n mynd drwyddo, a'i gwneud yn llai tebygol y bydd yn rhedeg i ffwrdd eto.

Cyflwynodd Cymdeithas y Plant a NYAS yn benodol rai dadleuon cryf iawn ynghylch pam nad yw'r sefyllfa gyda phlant sydd ar goll yn ddigon da.

Rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru ymateb i'r pryderon a godwyd gan NYAS Cymru yn ei dystiolaeth lafar ar 15 Chwefror 2023, a chan Gymdeithas y Plant yn ei hymateb ysgrifenedig i'n hymgynghoriad, mewn perthynas ag achosion o blant sydd ar goll o ofal. Dylai nodi'n glir yr hyn y mae'n ei ddisgwyl gan awdurdodau lleol, yr heddlu a phartneriaid statudol eraill yn eu hymateb i achosion o blant sydd ar goll, a'i barn ar eu galwadau am gyfweliadau dychwelyd adref statudol.

5. Ar ôl gofal

Diwygiadau i'r cymorth parhaus y mae pobl ifanc yn ei gael pan fyddant yn gadael gofal

Ymyl y dibyn

Mae gan ymadawyr gofal cymwys yr hawl gyfreithiol i'r canlynol pan fyddant yn troi'n 18 oed ac nad ydynt bellach yn 'blentyn sy'n derbyn gofal':

- **Tai**: Gall rhai pobl ifanc mewn gofal maeth gael mynediad at gynllun Pan Fydda i'n Barod hyd at 21 oed (a hyd at 25 oed os ydynt mewn rhaglen addysg neu hyfforddiant). Fel arall, rhaid i'r awdurdod lleol gefnogi'r rhai sy'n gadael gofal i gael mynediad at dai addas hyd at 21 oed. Nid yw hyn yn golygu bod ganddynt hawl gyfreithiol i dai.

- **Cynghorwyr personol:** Rhaid i bawb sy'n gadael gofal fod â chynghorydd personol i gynnig cyngor a chymorth iddynt hyd at 21 oed (a hyd at 25 oed os ydynt mewn rhaglen addysg neu hyfforddiant).

- **Cynlluniau llwybr**: Dylai pobl ifanc sy'n paratoi i adael gofal a phawb sy'n gadael gofal hyd at 21 oed (a hyd at 25 oed os ydynt mewn rhaglen addysg neu hyfforddiant) fod â chynllun llwybr sy'n nodi'r cymorth a'r cyngor sydd eu hangen arnynt.

- **Addysg a hyfforddiant**: Mae gan bawb sy'n gadael gofal hyd at 25 oed yr hawl i grant bwrsari Addysg Uwch, y grant cynhaliaeth uchaf posibl (mae'r swm yn amrywio yn dibynnu ar ble maent yn byw) a chymorth ariannol dewisol i gefnogi'r rhai sy'n gadael gofal i gael mynediad at addysg bellach neu addysg uwch.

Dywedwyd wrthym fod gan rai pobl ifanc brofiadau cadarnhaol o adael gofal. Roeddent wedi dysgu sgiliau bywyd, ac wedi gallu mynd i'r brifysgol neu wneud prentisiaethau. Fodd bynnag, mae'r rhan fwyaf o'r pethau a glywsom yn dangos bod pobl ifanc mewn gofal yng Nghymru yn wynebu ymyl dibyn o ran cymorth pan fyddant yn troi'n 18 oed. Clywsom, mewn gwirionedd, fod lefel y cymorth a gânt ar ôl troi'n 18 oed, ac yn sicr ar ôl troi'n 21 oed, yn isel iawn, neu nad yw'n bodoli o gwbl, a bod llawer o bobl ifanc yn teimlo nad oes ganddynt unrhyw un y gallant droi ato. Clywsom hefyd fod rhai pobl ifanc sy'n agored iawn i niwed yn cael eu cartrefu mewn llety heb gymorth, bod rhai yn troi at alcohol neu gyffuriau, neu hyd yn oed yn cymryd rhan mewn gweithgareddau anghyfreithlon.

Clywsom droeon y dylid cefnogi'r rhai sy'n gadael gofal am gyfnod hirach ar ôl iddynt droi'n 18 oed. Dywedodd rhai y dylid cefnogi pob person sy'n gadael gofal hyd nes y byddant yn 25 oed. Dywedodd eraill y dylai ddibynnu ar y person.

Mae'r Dirprwy Weinidog yn cydnabod y bwlch enfawr sy'n wynebu plant wrth adael gofal. Mae'r 'datganiad Diwygio Radical', a lofnodwyd gan y Prif Weinidog a phlant mewn gofal ym mis Mai 2023, yn cynnwys y 'weledigaeth' ganlynol:

> *"All care experienced young people will be supported by their corporate parents until they are 25. There will be support available to those young people who want it after that age."*

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #11

Ymestyn y trothwy ar gyfer y cymorth statudol a ddarperir i bawb sy'n gadael gofal gan yr awdurdod lleol o 21 i 25, fel sy'n cael ei ddarparu i'r rhai sy'n gadael gofal mewn addysg neu hyfforddiant ar hyn o bryd.

Rydym yn synnu pa mor sydyn mae'r hawl gyfreithiol i gael cymorth yn cael ei thynnu'n ôl i lawer o blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal pan fyddant yn troi'n 21 oed. Ac o'r hyn a glywsom, mae cymorth i rai pobl ifanc sy'n gadael gofal yn aml yn cael ei dynnu'n ôl pan fyddant yn llawer iau. Mae llawer o bobl ifanc yn mynd drwy gyfnod o newid pwysig, sydd yn aml yn heriol, rhwng 16 a 21 oed. Ac eto mae disgwyl i bobl ifanc sydd â phrofiad o'r system ofal brofi'r un newidiadau hynny ar ôl profi, o bosibl, llawer mwy o drawma, llawer llai o sefydlogrwydd gydol eu plentyndod a llawer llai o rwydweithiau cymorth o'u cwmpas i droi atynt am help. Ni fyddai unrhyw riant da yn rhoi'r gorau i gefnogi plentyn a thorri cysylltiad â'r plentyn hwnnw yn 21 oed neu iau, ac ni ddylai unrhyw riant corfforaethol wneud hynny chwaith.

Rydym yn cytuno â'r dystiolaeth a glywsom yn awgrymu bod 21 oed yn llawer rhy ifanc i lawer o'r rhai sy'n gadael gofal golli eu hawl i gymorth. Clywsom ddadleuon argyhoeddiadol na ddylai fod terfyn oedran o gwbl, ac y dylai ddibynnu ar y person ifanc. Ond, heb oedran wedi'i osod yn y gyfraith, rydym yn poeni y bydd risg y gallai rhai pobl ifanc sydd â'r angen mwyaf am gymorth lithro drwy'r rhwyd.

Pan Fydda i'n Barod

Mae'r cynllun Pan Fydda i'n Barod yn golygu y gall pobl ifanc mewn gofal maeth barhau i fyw gyda'u gofalwr maeth ar ôl iddynt droi'n 18 oed hyd nes y byddant yn 21 oed, neu'n 25 oed os ydynt mewn addysg neu hyfforddiant. Mae cod ymarfer

Llywodraeth Cymru yn dweud mai Pan Fydda i'n Barod "fydd yr opsiwn sy'n cael ei ffafrio gan y rhan fwyaf o bobl ifanc sy'n gadael gofal a fu mewn gofal maeth". Ond mae ystadegau diweddar yn dangos mai dim ond 27.1% o'r rhai sy'n gadael gofal a arhosodd gyda'u gofalwyr maeth o dan y cynllun Pan Fydda i'n Barod, er bod tua 69.4% o'r holl blant sy'n derbyn gofal yng Nghymru mewn lleoliadau maeth.

Clywsom y gallai gofalwyr maeth fod yn gyndyn i gytuno i drefniant Pan Fydda i'n Barod oherwydd sut mae'r cynllun yn gweithio. Gall gofalwyr maeth golli eu statws cymeradwyo maethu os yw'r lleoliad Pan Fydda i'n Barod yn golygu nad ydynt bellach yn maethu rhywun o dan 18 oed. Mae rhai gofalwyr maeth hefyd yn teimlo na allant ymrwymo i drefniant Pan Fydda i'n Barod oherwydd eu bod yn cael llai o arian o gymharu â maethu plentyn o dan 18 oed.

Mae rhwystrau ar gyfer pobl sy'n gadael gofal hefyd:

- Nid yw llawer o bobl sy'n gadael gofal yn gwybod am fodolaeth y cynllun.
- Bydd pobl ifanc nad ydynt wedi bod mewn lleoliadau hirdymor yn llai tebygol o fod eisiau aros gyda'u gofalwr maeth.
- Nid yw Pan Fydda i'n Barod yn berthnasol i bobl ifanc mewn gofal preswyl.
- Rhaid i bobl ifanc lofnodi cytundeb tenantiaeth gyda'r gofalwr maeth i ymrwymo i drefniant Pan Fydda i'n Barod.

Clywsom alwadau am i Pan Fydda i'n Barod gael ei newid i helpu mwy o bobl ifanc i aros mewn gofal maeth. Clywsom hefyd y dylid codi'r terfyn oedran ar gyfer gadael gofal maeth o dan y cynllun i 25 oed ar gyfer pob person ifanc, yn hytrach na'r rhai mewn addysg neu hyfforddiant yn unig.

Cydnabu'r Dirprwy Weinidog y pryderon ynghylch Pan Fydda i'n Barod. Dywedodd wrthym ei bod yn gwbl anghywir cael rhwystr yn 18 oed. Ymrwymodd i gynnal adolygiad o Pan Fydda i'n Barod.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #12

Diwygio Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, rheoliadau maethu a chodau ymarfer a chanllawiau sy'n ymwneud â Pan Fydda i'n Barod i ymestyn y terfyn oedran i bawb sydd eisiau cyfranogi yn y

cynllun i 25 oed, ac i gael gwared ar y rhwystrau ariannol a gweithredol y mae gofalwyr maeth yn eu hwynebu wrth ddarparu gwasanaethau 'Pan Fydda i'n Barod'.

Rydym yn llwyr gefnogi'r syniadau polisi sy'n sail i Pan Fydda i'n Barod. Fodd bynnag, mae'n glir bod llawer i'w wneud i'w wella.

Ni ddylai fod unrhyw rwystrau o gwbl i ofalwyr maeth ymrwymo i drefniant Pan Fydda i'n Barod. Mae hyn yn golygu y dylai gofalwyr maeth dderbyn yr un ffioedd a lwfansau o dan Pan Fydda i'n Barod â'r rhai a dderbynnir ganddynt pan fyddant yn maethu plant o dan 18 oed mewn gofal. Mae hefyd yn golygu y dylid cydnabod gofalwyr maeth sy'n cefnogi pobl ifanc o dan leoliad Pan Fydda i'n Barod fel gofalwyr maeth at ddibenion cymeradwyaeth gan y panel maethu, hyd yn oed os nad oes ganddynt blant maeth eraill ar y pryd.

Rydym hefyd yn cytuno'n llwyr â'r dystiolaeth sy'n galw ar bobl sy'n gadael gofal hyd at 25 oed i fod yn gymwys ar gyfer y cynllun Pan Fydda i'n Barod. Mae hyn yn unol â'n cynigion i osgoi 'ymyl y dibyn', fel y trafodwyd ar dudalen 41. Gwelwn fod gwneud i bobl ifanc ymrwymo i gytundeb tenantiaeth gyda'u gofalwr maeth yn ymddangos yn oeraidd ac yn swyddogol iawn pan nad oes angen iddo fod. Yn sicr, mae byd o wahaniaeth rhwng hyn a'r newid meithringar a gofalgar i fod yn oedolyn y byddem yn gobeithio ei gynnig i'n plant ein hunain.

Credwn y dylai pob plentyn mewn gofal gael yr hawl i'r un lefelau sylfaenol o gymorth, gan gynnwys plant mewn gofal preswyl. Fodd bynnag, rydym yn cydnabod y bydd ymestyn Pan Fydda i'n Barod i blant mewn gofal preswyl yn debygol o fod yn gymhleth, ac y gallai arwain at ganlyniadau anfwriadol.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gynnal adolygiad a chynnwys pobl ifanc â phrofiad o fod mewn gofal a rhanddeiliaid allweddol eraill i ganfod sut Felly, rydym yn argymell bod y gellir ymestyn Pan Fydda i'n Barod i bobl ifanc mewn gofal preswyl, y rhwystrau ynghlwm wrth hynny a pha gamau y gellir eu cymryd i oresgyn y rhwystrau hynny. Dylai'r adolygiad adrodd erbyn mis Rhagfyr 2023 fan bellaf.

Rydym yn cydnabod y bydd unrhyw estyniad i'r cynllun Pan Fydda i'n Barod yn arwain at ganlyniadau o ran nifer y lleoliadau sydd ar gael ar unrhyw un adeg pan mae'r lleoliadau hynny yn brin eisoes. Er hynny, credwn fod rhaid i ni symud tuag at system sy'n gallu cynnig y dewisiadau y byddai unrhyw rieni da yn eu dymuno ar gyfer eu plant eu hunain i'n plant sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Mae hyn yn cynnwys llety y tu hwnt i 18 oed os oes angen llety arnynt.

Tai

Llety i'r rhai sy'n gadael gofal

Clywsom gan lawer o bobl ifanc fod dod o hyd i lety diogel a phriodol yn broblem fawr iawn pan fyddant yn gadael gofal. Mae rhai pobl ifanc yn cael eu rhoi mewn llety a oedd yn gwneud iddynt deimlo'n anniogel, megis hosteli brys, llety gwely a brecwast a llety arall heb unrhyw gymorth ar y safle. Dywedodd gweithwyr proffesiynol wrthym fod prinder mawr o dai o ansawdd da, ac roedd rhai hyd yn oed yn ei alw'n "argyfwng mawr".

Mae cod ymarfer Llywodraeth Cymru yn dweud ei bod yn "arfer da" i awdurdodau lleol roi opsiynau byw lled-annibynnol i'r rhai sy'n gadael gofal (h.y. llety â chymorth) cyn symud ymadawyr gofal yn uniongyrchol i fyw ar eu pennau eu hunain. Clywsom fod llety â chymorth yn cynnig amgylchedd cartref diogel a chefnogol i bobl ifanc. Ond gall llety â chymorth fod yn ddrud ac, os yw'r person ifanc yn gweithio, efallai na fydd yn gallu fforddio talu rhent mor uchel ar ei ben ei hun. Gall hyn naill ai ei orfodi i adael y llety â chymorth er ei fod yn dal i fod ei angen, neu olygu nad yw bob amser yn fforddiadwy i weithio.

Clywsom fod prinder cenedlaethol o eiddo llai, fforddiadwy sy'n addas ar gyfer pobl sy'n gadael gofal, megis fflatiau un ystafell wely/stiwdio. Dywedodd rhai ymadawyr gofal wrthym y gall hyd at 500 o bobl fod mewn cystadleuaeth am un eiddo.

Nid oes gan y rhai sy'n gadael gofal flaenoriaeth awtomatig dros bobl eraill wrth gystadlu am dai cymdeithasol. Efallai eu bod hyd yn oed dan anfantais. Ar hyn o bryd, mae cynlluniau dyrannu tai rhai awdurdodau lleol yn rhoi blaenoriaeth i bobl sydd â chysylltiad lleol â'r ardal. Mae llawer o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal wedi symud o gwmpas llawer, a hwythau'n gwbl ddi-fai am hynny, felly efallai na fydd hyn yn wir amdanynt. A hyd yn oed pan fydd llety rhent preifat ar gael ac yn fforddiadwy, ni all llawer o ymadawyr gofal gael cytundeb rhentu gan nad oes ganddynt warantwr.

Digartrefedd

Clywsom fod profiad o fod mewn gofal yn llwybr rhagweladwy i ddigartrefedd. Mae cymaint ag 1 o bob 4 person sy'n gadael gofal yn ddigartref pan fyddant yn troi'n 18 oed.

Mae deddfwriaeth digartrefedd Cymru yn rhoi statws 'angen blaenoriaethol' i bobl ifanc hyd at 21 oed sy'n gadael gofal, ond nid ar ôl hynny. Ac mae'n bosibl trosglwyddo'r ddyletswydd i helpu i sicrhau llety i berson digartref i awdurdod

lleol arall os nad oes gan y person dan sylw gysylltiad lleol â'r ardal lle mae'n gwneud cais am gymorth. Mae hyn yn fwy tebygol o fod yn wir am bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym y bydd Llywodraeth Cymru yn cynhyrchu fersiwn newydd o'r fframwaith llety a chymorth ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal cyn bo hir. Dywedodd hefyd fod y rhai sy'n gadael gofal angen cymorth gan eu rhieni corfforaethol. Bydd Llywodraeth Cymru:

- yn buddsoddi dros £197 miliwn eleni mewn gwasanaethau digartrefedd a chymorth tai, a £310 miliwn mewn tai cymdeithasol;
- yn parhau i ddarparu cyllid o £3.7 miliwn drwy'r Grant Cymorth Ieuenctid ar gyfer atal digartrefedd ymhlith pobl ifanc; ac
- wedi sefydlu panel adolygu arbenigol i adolygu digartrefedd presennol a'r ddeddfwriaeth i'w atal, ac i ddatblygu argymhellion ar gyfer diwygiadau, ac y bydd yn cyhoeddi adroddiad erbyn mis Awst 2023.

Ein barn ni

DIWYGIAD RADICAL #3

Fel rhan o ddiwygiadau ymbarél i rianta corfforaethol, rhoi blaenoriaeth i'r rhai sy'n gadael gofal wrth ddyrannu tai a rhoi statws "angen blaenoriaethol" i bobl sydd wedi bod mewn gofal tan eu bod yn 25 oed os ydynt yn ddigartref.

Mae prinder llety o ansawdd dybryd ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal. Mae'n frawychus bod hyd at chwarter y rhai sy'n gadael gofal yn ddigartref yn 18 oed. Rhaid i rieni corfforaethol wneud mwy i amddiffyn y plant hynny, yn union fel y byddem yn disgwyl i unrhyw riant da ei wneud dros ei blentyn.

Dylai systemau fod ar waith fel nad yw pobl ifanc sy'n gadael gofal yn gorfod adrodd eu bod yn ddigartref. Dylai deddfwriaeth tai sicrhau bod profiad o fod mewn gofal yn flaenoriaeth bennaf ym mholisïau dyrannu awdurdodau lleol a Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig.

Fel arfer, ychydig iawn o ddewis – os o gwbl – sydd gan blant sydd â phrofiad o fod mewn gofal ynglŷn â ble y cânt eu lleoli pan fyddant mewn gofal. Mae bron yn sicr nad y rhai sy'n gadael gofal a fydd ar fai os nad oes ganddynt gysylltiad â'r ardal leol y maent am fyw ynddi.

Mae'r rhain yn gamau cyntaf clir a phwysig iawn i wella dewisiadau llety ar gyfer pobl sy'n gadael gofal.

Fodd bynnag, yn y tymor byr o leiaf, bydd llawer o bobl sy'n gadael gofal yn dal i wynebu digartrefedd. Yma eto, gellir gwneud llawer mwy i helpu'r bobl ifanc hynny sy'n agored i niwed. Dylai'r angen blaenoriaethol ar gyfer y rhai sy'n gadael gofal, sydd ar waith ar hyn o bryd hyd nes y byddant yn 21 oed, gael ei ymestyn i gynnwys pobl sy'n gadael gofal hyd at 25 oed. Yn ogystal, ni ddylai awdurdodau lleol allu trosglwyddo eu dyletswydd i helpu i sicrhau llety i bobl ddigartref sydd wedi gadael gofal i awdurdod lleol arall am nad oes gan y person ifanc sy'n gadael gofal 'gysylltiad lleol' â'r ardal lle mae'n gwneud cais am gymorth.

Materion pwysig eraill

Cynghorwyr Pobl Ifanc (YPAs) a Chynlluniau Llwybr

Yn ôl y gyfraith, dylai pob person sy'n gadael gofal gael Cynghorydd Personol (YPA) rhwng 16 a 18 oed. Dylai'r YPA sicrhau bod y sawl sy'n gadael gofal yn cael y cymorth personol iawn. Dylai pawb sy'n gadael gofal wybod pwy yw eu YPA a sut i gysylltu ag ef neu hi, fel bod modd iddynt ddibynnu ar gymorth cyson gan eu gweithiwr proffesiynol allweddol unigol gydol y cyfnod pontio i fyd oedolion.

Clywsom bryderon o nifer o wahanol ffynonellau am lwyth achosion YPAs a faint o amser sydd ganddynt i helpu pobl ifanc. Dywedodd y bobl ifanc a siaradodd am Gynghorwyr Pobl Ifanc wrthym eu bod yn cael trafferth cael gafael arnynt, neu nad ydynt yn cynnig y cymorth sydd ei angen arnynt. Dywedodd un person ifanc wrthym ei bod wedi cael ei rhoi ar 'restr heb gynghorydd wedi'i ddyrannu', a bu'n rhaid iddi ffonio'r brif swyddfa i ofyn am unrhyw gymorth YPA, ar sail rota dyletswyddau dyddiol. Roedd gan rai o'r gweithwyr proffesiynol y buom yn siarad â nhw safbwyntiau tebyg. Dywedwyd hefyd nad yw'r gyfraith yn ddigon clir ynglŷn â beth yn union mae YPAs yn gyfrifol amdano.

Fodd bynnag, roedd y Gymdeithas Cyfarwyddwyr Gwasanaethau Cymdeithasol yn anghytuno. Yn eu hawdurdodau lleol nhw o leiaf, clywsom ganddynt fod YPAs yn cael eu dyrannu i bob person ifanc a bod gan bobl ifanc berthynas dda â nhw i raddau helaeth.

Mae Cynlluniau Llwybr yn gynlluniau gofal sy'n nodi'r gwasanaethau a'r cymorth sydd eu hangen ar berson ifanc 16 i 21 oed. Maent yn edrych ar y cymorth unigol y bydd ei angen ar berson ifanc i fyw'n annibynnol a'i baratoi ar gyfer y dyfodol. Dylent gael eu cwblhau gan weithiwr cymdeithasol neu YPA gyda'r person ifanc.

Fodd bynnag, clywsom yn gyson gan bobl ifanc a gweithwyr proffesiynol nad yw cynlluniau llwybrau yn glir neu nad ydynt yn bodoli, nad oes unrhyw un yn gwneud yr hyn y mae'n ei ddweud yn y cynlluniau, a bod penderfyniadau'n aml yn cael eu gorfodi ar bobl ifanc, weithiau am resymau ariannol.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog wrthym fod enghreifftiau da iawn o'r gwaith gwych mae cynghorwyr personol yn ei wneud. Ond roedd hi'n cydnabod y bwlch enfawr i bobl ifanc wrth iddynt adael gofal.

Addysg uwch

Nid oes cymaint o bobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal mewn prifysgolion ag y dylai fod. Canfu adroddiad diweddar gan UCAS fod myfyrwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn llai tebygol o fynychu darparwyr tariff uwch, yn fwy tebygol o adael, yn llai tebygol o ennill gradd dosbarth cyntaf neu ail ddosbarth uwch, a'u bod yn cymryd mwy o amser i gwblhau eu hastudiaethau israddedig na chyfoedion heb brofiad o fod mewn gofal.

Clywsom wahanol resymau pam y gallai hyn fod. Dywedodd pobl ifanc wrthym fod y stigma sy'n gysylltiedig â phrofiad o fod mewn gofal yn effeithio ar ddisgwyliadau gweithwyr proffesiynol o'r hyn y gall pobl ifanc ei gyflawni. Dywedodd eraill fod angen cymorth ychwanegol ar fyfyrwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal oherwydd efallai nad oes ganddynt bobl yn eu bywydau sy'n gallu darparu gwybodaeth ac esbonio'r cyfleoedd am fywyd prifysgol iddynt. Gall dod o hyd i lety yn ystod gwyliau'r haf hefyd fod yn broblem i fyfyrwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Dywedodd academyddion wrthym nad yw pob gofalwr maeth a gweithiwr cymdeithasol yn gwybod digon am y cymorth sydd ar gael i fyfyrwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal, a bod llawer o bobl sy'n gadael gofal yn dewis mynd i'r brifysgol yn ddiweddarach, felly gall y terfyn o 25 oed o ran rhoi cymorth i'r rhai sy'n gadael gofal mewn addysg neu hyfforddiant fod yn rhwystr.

Ar ôl i fyfyrwyr sicrhau lle yn y brifysgol, clywsom y gallant ddisgwyl lefelau sylfaenol cymharol gyson o gymorth, ond bydd y manylion penodol yn wahanol o un brifysgol i'r llall. Mae rhai gweithwyr proffesiynol ac academyddion prifysgol wedi creu gwefan, classcymru.co.uk, sy'n darparu gwybodaeth a chyngor i helpu darpar fyfyrwyr a myfyrwyr presennol sydd â phrofiad o fod mewn gofal yng Nghymru.

Clywsom y gallai creu'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil fod yn gyfle i wneud y cymorth i fyfyrwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn fwy strategol a chyson ledled Cymru.

Cynllun peilot incwm sylfaenol

Ers 1 Gorffennaf 2022, mae mwy na 500 o bobl sy'n gadael gofal yng Nghymru, sy'n troi'n 18 oed rhwng 1 Gorffennaf 2022 a 30 Mehefin 2023, wedi cael cynnig £1,600 bob mis (cyn treth) am ddwy flynedd. Gall y rhai sy'n gadael gofal sy'n cymryd rhan yn y cynllun peilot gael mynediad at gyngor a chymorth ariannol

hefyd. Mae tua 98% o'r bobl ifanc sy'n gymwys wedi cofrestru ar gyfer y cynllun peilot. Bydd y cynllun peilot yn cael ei adolygu a'i werthuso, a bydd argymhellion yn cael eu gwneud i Lywodraeth Cymru yn seiliedig ar ganfyddiadau'r adolygiad.

Clywsom farn gymysg iawn am y peilot. Yn gyffredinol, roedd dadleuon o blaid y cynllun peilot yn ymwneud â'r ffaith y gallai olygu bod pobl sy'n gadael gofal yn llai tebygol o gael problemau ariannol ar adeg bwysig iawn yn eu bywydau. Fodd bynnag, roedd gan lawer o bobl – gan gynnwys pobl ifanc – bryderon sylweddol am y cynllun peilot. Clywsom:

- Na fyddai llawer o'r rhai sy'n gadael gofal yn gwybod sut i gyllidebu a gwario cymaint o arian yn dda, ac y byddent yn agored i beidio â'i ddefnyddio yn y ffordd iawn neu gael eu hecsbloetio.
- Efallai y bydd rhaid i bobl ifanc sy'n cael yr incwm sylfaenol dalu am lety â chymorth eu hunain. Gall hyn olygu y bydd rhaid i bobl ifanc sy'n derbyn yr incwm sylfaenol fod allan yn y gymuned ar eu pen eu hunain a heb gymorth.
- Gall fod yn heriol i bobl ifanc pan ddaw'r taliadau incwm sylfaenol i ben.

Clywsom fod gweithredu'r cynllun wedi bod yn mynd yn dda yn gyffredinol, ond bod angen goresgyn rhai heriau penodol, megis cymhwystra am gyllid myfyrwyr, mynediad at fudd-dal tai a mynediad at gymorth cyfreithiol.

Dywedodd y Dirprwy Weinidog fod y ffaith ein bod ni wedi gallu gwneud hyn i'w galluogi i gael rhywfaint o'r help a'r disgwyliadau y mae llawer o blant yn dibynnu ar eu rhieni amdanynt yn destun llawenydd. Dywedodd wrthym y bydd y bobl a fynegodd amheuon i ni yn newid eu meddyliau yn fuan pan fyddant yn gweld pa mor dda mae'n mynd mewn gwirionedd.

Ein barn ni

Cynghorwyr Pobl Ifanc (YPAs) a Chynlluniau Llwybr

Rydym yn pryderu'n fawr am farn rhai pobl ifanc a gweithwyr proffesiynol am y lefelau o gymorth a ddarperir i'r rhai sy'n gadael gofal gan eu cynghorwyr personol. Mae'n amlwg i ni fod rhywbeth yn mynd o'i le os yw'r rhai sy'n gadael gofal yn derbyn cymorth YPA ar sail rota o restr heb ei dyrannu. Os yw'r cymorth mae pobl ifanc yn ei dderbyn gan eu YPAs yn anghyson, go brin ei bod yn syndod ein bod wedi clywed tystiolaeth yn awgrymu bod rhai cynlluniau llwybr yn amwys neu nad ydynt yn gweithio'n iawn.

Byddai rhai o'r diwygiadau radical yn yr adroddiad hwn yn arwain at gynnydd mawr yn llwyth gwaith pob YPA, ac felly yn niferoedd yr YPAs sydd eu hangen ledled y wlad. Bydd angen amser a gwaith cynllunio i baratoi ar gyfer y newid hwnnw. Mae'n destun gofid ein bod ni'n synhwyro y gallai'r gweithlu hwn fod yn wynebu heriau tebyg i'r gweithlu gofal cymdeithasol yn ehangach, megis llwythi achosion uchel a phroblemau cael pobl i mewn i swyddi a'u cadw yno.

Felly, rydym yn argymell y dylai Llywodraeth Cymru gynnal adolygiad o Gynghorwyr Pobl Ifanc yng Nghymru, gan ystyried y pryderon a nodir yn ein prif adroddiad am YPAs a chynlluniau llwybr, ac effeithiau tebygol y diwygiadau yn yr adroddiad ar gyfer YPAs.

Addysg uwch

DIWYGIAD RADICAL #3

Fel rhan o ddiwygiadau ymbarél i rianta corfforaethol, gosod dyletswyddau ar y Comisiwn Addysg Drydyddol sydd newydd ei ffurfio i hyrwyddo addysg drydyddol i bobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal.

Mae'n arwydd arall o fethiant rhianta corfforaethol bod llai nag un o bob pum person ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal yn mynd i'r brifysgol, o gymharu â bron i hanner yr holl bobl ifanc.

Roedd y dystiolaeth a gawsom yn canolbwyntio ar addysg uwch, a gwyddom fod llawer o gyfleoedd addysg drydyddol eraill ar gael i bobl ifanc ar draws addysg drydyddol yn ehangach, gan gynnwys addysg bellach a phrentisiaethau.

Fodd bynnag, mae'r dystiolaeth a gawsom hefyd yn awgrymu y dylai'r Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil fod â rôl rhianta gorfforaethol ar gyfer pobl ifanc sydd â phrofiad o fod mewn gofal. Nid ydym yn gweld unrhyw reswm pam na ddylai dyletswyddau'r Comisiwn fel rhiant corfforaethol fynd ymhellach nag addysg uwch i addysg drydyddol yn ei chyfanrwydd.

Dylai'r Comisiwn fod â chyfrifoldebau i sicrhau bod darparwyr addysg drydyddol yn gwbl glir am yr hyn maent yn ei wneud yn union i helpu pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal, symud tuag at gysoni'r cymorth i ddysgwyr sydd â phrofiad o fod mewn gofal, annog monitro a gwerthuso'r cymorth hwnnw'n well, a dwyn sefydliadau i gyfrif am y camau sy'n cael eu cymryd ganddynt i annog pobl sydd â phrofiad o fod mewn gofal i gyfranogi – a llwyddo – mewn addysg drydyddol.

Cynllun Peilot Incwm Sylfaenol

Mae'r cynllun peilot Incwm Sylfaenol yn bolisi beiddgar ac uchelgeisiol. Mae'r dystiolaeth yn awgrymu bod rhesymau dros fod yn optimistaidd am y cynllun

peilot, a'i effaith hirdymor ar fywydau'r bobl ifanc sy'n gymwys ar ei gyfer. Ond mae'r dystiolaeth yn awgrymu materion o bryder gwirioneddol hefyd. Rhannwyd y pryderon hyn gyda ni gan bobl sy'n gadael gofal a phobl sy'n gweithio o ddydd i ddydd gyda phobl hynod o agored i niwed sy'n gadael gofal. Fe'u rhannwyd â ni yng nghyd-destun trafodaethau ynghylch camddefnyddio sylweddau a throseddu cyfundrefnol. Rydym yn annog Llywodraeth Cymru i beidio â bychanu'r pryderon hynny.

Ar hyn o bryd, nid oes gennym farn ar y peilot Incwm Sylfaenol. Rydym yn croesawu ymrwymiadau Llywodraeth Cymru i werthusiad annibynnol cadarn, a byddwn yn ei ystyried pan gaiff ei gyhoeddi. Yn y cyfamser, byddwn yn parhau i roi sylw manwl i'r cynllun peilot.